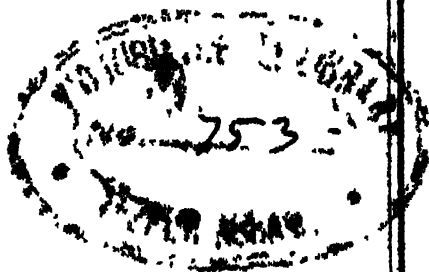

মঙ্গলদই

শ্রীদীনেশ্বর শর্মা

১৯৩০ চনত মঙ্গলদইত বহা সাহিত্য সভাৰ উপলক্ষে
স্বৰ্গ্য হানক বিতৰণ কৰা হ'ল।

সাহিত্যসেবী সকলৰ শ্ৰীকৰকমলত

ল দৈ ক”

অৰ্পণ কৰা

হল ।

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

সংগ্ৰহক ও প্ৰকাশক—

মজলদৈ }
২৩/১২/৩৪ }

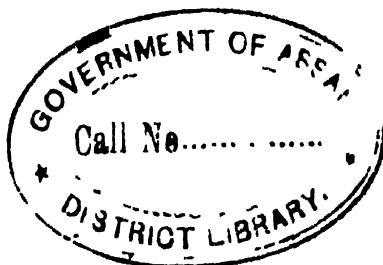
শ্ৰীকীৰ্ত্তনেশ্বৰ শৰ্ম্মা ।

শ্ৰীগোকনাথ গোস্বামী

শ্ৰীভূমিধৰ শৰ্ম্মা ।

বেচ ১০ জনা মাথোন ।

উল্লিখিত লিখিত ট্রিকান্নাত এই কিতাপ
আৰু ভক্তি প্ৰভাবনী পোৱা যায় ।
শৰ্মা ব্ৰাদাৰ্শ এণ্ড কোং ।
পোঃ স্থাঃ—নাংলা ।

নিবেদন ।

আসামবাসী মাত্ৰেই আসামৰ সাহিত্য-বুৰঞ্জী সম্পূৰ্ণৰূপে
জানিবলৈ আগ্ৰহান্বিত । মঙ্গলদেৱীয়ে আসামৰ ভিতৰত
এডুখৰি ঠাট্টি । আসামৰ সাহিত্য-বুৰঞ্জীৰ ভিতৰত মঙ্গলদেৱী
সাহিত্য-বুৰঞ্জী "নেথাকিলে অঙ্গ পূৰ্ণ নহব"। সেইবাবে
মঙ্গলদেৱীক থকা পৰিণি নগৰৰ ভণ্ডাৰশেষ, দৌল, দেৱালয়,
আৰু পুথুঘৰ কাকি চিন সামাজিক উৎসৱাদিৰ বিষয়
আসামবাদীৰ আগত দাঙ্গি ধৰাৰ একান্ত আবশ্যিক
অনুভৱ কৰিলোঁ । পুৰণি কামৰূপৰ বুৰঞ্জীৰ আহিলা
গোটাভেঁতে আমাৰ এই সকলো কিতাপখনিয়ে প্ৰত্নতাত্ত্বিক
সকলক অশেষ সহায় কৰিব বুলি বিশ্বাস কৰি এই
মঙ্গলদেৱী নামৰ কিতাপখনি বাইজৰ আগলৈ উলিয়ালোঁ ।
দেৱীত উল্লেখ থকা বিষয়বোৰৰ সন্দেহে তামাৰ লগত
কাৰো কাৰো মতৰ অমিল হ'ব পাৰে, সেই সকলে নিজ
চকুৰে সেই ঠাই বিলাক চাই, কিম্বদন্তী আখ্যান আদি
শুনি, সত্যাসত্য নিৰ্ণয় কৰিলেই বুজিব পাৰিব । মঙ্গলদেৱী
। অতীত সাহিত্যিক ভৱদেৱ সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীযুত ভূবনচন্দ্ৰ
গোস্বামী দেৱে প্ৰকাশ কৰিবলৈ যুগুত কৰি বখা
মঙ্গলাদেৱী নামৰ পুথিৰ পৰা এই বিষয় বহুত সহায়
লোৱা হৈছে । হৰিশঙ্কা মৌজাদাৰ শ্ৰীযুত নবীন চন্দ্ৰ
মেধি, নেউলাৰ বিদ্যাখলাৰ ওচৰৰ ওদলা গাওঁৰ শ্ৰীযুত

দেহবাম ওজা, মঙ্গলদেব সাহিত্য-সেবী শ্ৰীযুত জগন্নাথ
 ভট্টাচাৰ্য্য, শ্ৰীযুত জয়বাম- কাকতি, শ্ৰীযুত অনিৰুদ্ধ শৰ্ম্মা,
 শ্ৰীযুত কৃষ্ণকান্ত মহন্ত মৌজাদাৰ, মুন্স আৰ্থিকদিন
 আত্মদ মৌজাদাৰ আদি ইয়াৰ বিশেষজ্ঞ লোকসকলৰ
 পৰা ইয়াত উল্লেখ থকা বিষয়বোৰৰ তথ্য সংগ্ৰহ কৰোঁতে
 অনেক সহায় পোৱা হৈছে । তেখেত সকলৰ আন্তৰিক
 শলাগ লৈছোঁ । আমাৰ বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত লোকনাথ গোস্বামী
 আৰু শ্ৰীযুত ভূমিধৰ শৰ্ম্মা দেৱে মোক এই কাৰ্য্যত
 কাৰ্যিক আৰু আৰ্থিক সহায় কৰি উৎসাহিত কৰা বাবে
 তেওঁলোক ধন্যবাদৰ পাত্ৰ । মঙ্গলদেবাসীৰ ওচৰত
 মোৰ বিনীত নিবেদন এই যে, ইয়াত উল্লেখ থকা
 বোৰত বাদেও যদি মঙ্গলদেব ভিতৰত থকা কোনো
 প্ৰধান ঠাইৰ বিৱৰণাদি বাদ পৰিছে কিম্বা কোনো ভুল
 কথা প্ৰকাশ হৈছে তাক যেন নাটকীয়া অংগোচনী
 যোগে সংসোধনৰ আগত প্ৰকাশ কৰে এই আশা ।

ব্যাসপাৰা }
 ২৬/১২/৩৪ ইং }

সংগ্ৰাহক আৰু লিখক—

শ্ৰীদীনেশ্বৰ শৰ্ম্মা ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

মঙ্গলদই ।

স্বৰ্গতো অধিক জনমভূমি ।

আবস্তাৰ্ণি ।

বৰ্ত্তমান মঙ্গলদই আসামৰ ভিতৰত আটাইতকৈ পিচ-
পৰা ঠাই । আসামৰ ভিতৰতহে নহয়, বৃটিচ সাম্ৰাজ্যৰ
ভিতৰত বুলি কলেও অত্যাতি নহব । আজি মঙ্গলদইৰ
স্বাস্থ্য-মমাজ-ভাষা-কৃষ্টি আসামবাসীৰ ওচৰত ঘূৰ্ণনীয়
নহলেও আদৰণীয় নহয় । আজিৰ মঙ্গলদই আসাম
মাতৃৰ আন কেইটি কণ্ঠাত কৈ মুমলোৱা আৰু আৰ্ভঁজী ।
এসময়ত কিন্তু এই আৰ্ভঁজী মঙ্গলদইয়ে আসাম মাতৃৰ
উপসূক্ত বীৰ সন্তান আসাম-গৌৰৱ প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ
ৰাজকৰবেঙ্গৰ পাটমাদৈ হৈ আসামৰ সিংহাসন শোভা
কাৰাছিল সেই কালত, তাৰ পূৰ্বকালত আৰু বৰ্ত্তমান
কালত মঙ্গলদইৰ কি অৱস্থা আছিল আৰু হৈছে, তাক
এই প্ৰবন্ধত দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে । এই প্ৰবন্ধত
উল্লেখ কৰা বিষয় বিলাক অনুসন্ধান কৰি সত্যতা নিৰ্ণয়
কৰোঁতে বহুতৰ নহলেও কেজনমান অনুসন্ধানবিদৰ

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

বহুত নেলাগিলেও নিশ্চয় কিছু দিনৰ আৱশ্যক হব । কিয়নো আসামৰ সভ্যতা ইমান পুৰণি যে, স্বল্প দৃষ্টিৰে অনুসন্ধান নকৰিলে সি চকুত নপৰে । সেই বাবেই আমাৰ ৬চৰ সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ দেশৰ ভাইসকলে আসামৰ সভ্যতাৰ কাল নিৰ্ণয় কৰোঁতে ২৪ মেমোৰাণ্ডামত পঢ়ে । কিন্তু বৰ্তমান যুগৰ মনীষী সকলে প্রকাশ কৰিছে যে আসামৰ সভ্যতা আঁত পুৰণি । ভাৰতৰ সুপ্রসিদ্ধ চিত্তাৰ্শল শ্ৰীযুত প্ৰফুল্লচন্দ্ৰ বায়ে আসামৰ সভ্যতা সম্বন্ধে তেজপুৰলৈ আহোঁতে কৈছিল যে “Assam is a land whose glory in the past outdid all others” অৰ্থাৎ আসামৰ প্ৰাচীন কাহিনীয়ে সকলো ঠাইকে চেৰ পেলাইছে । “When Bengal had any civilization at all, Assam had a mighty empire of herself.” অৰ্থাৎ যেতিয়া বঙ্গদেশত সভ্যতাৰ নাম গন্ধ নাছিল, তেতিয়া আসাম এখন নিজে প্ৰতাপী সাম্ৰাজ্য আছিল ।

মঙ্গলদহৰ সভ্যতা আকৌ আসামৰ ভিতৰত আটাইতকৈ পুৰণি । কিয়নো বৈদিক যুগৰ বেদত উল্লেখ কৰা বিষয়ৰ আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে, স্কন্ধ বেদৰ প্ৰথম মণ্ডল মঙ্গলদহবাসী ঋষি এজনেহে প্ৰণয়ন কৰিছিল । এই প্ৰমাণ আগৰ অব্যয়ত বিশেষ বৰ্ণনা কৰা হৈছে ।

মঙ্গলদহৰ আন নাম দৰং, দৰঙৰ উত্তৰে থকা চাৰিহাৰ, ন হৰাৰে প্ৰমাণ কৰে যে, এই বিলাক

(৩)

এসময়ত হিমালয়ৰ পৰা অহা যোৱা কৰা দ্বাৰ আছিল । সেই দুবাৰেদি আৰ্য্য সকল আহি এই পুণা ভূমিত পদাৰ্পণ কৰিছিল । আৰু ইয়াতেই আৰ্য্য সকলে আহি প্ৰথমে বেদ বচন কৰিছিল । তাতবাদেও মঙ্গলদহৰ উত্তৰে থকা খেৰখেৰিয়া বাগিছাৰ মাজেদি আৰু ওদালগুৰিৰ উত্তৰে থকা ভৈৰৱকুণ্ডৰ কাষেদি এতিয়াও ওপৰলৈ অহা যোৱা কৰা দুটা প্ৰধান পৰ্ব্বতীয়া বাট আছে । এই বাটোদয়ে আৰ্য্য বিলাক প্ৰথমে মঙ্গলদহত পদাৰ্পণ কৰি বেদ বচন কৰিছিল, আশ্ৰম আদি পাতাইছিল । ঋক বেদৰ প্ৰথম মণ্ডলৰ বচনা কৰ্তা কৌশিক বা বিশ্বামিত্ৰ মুনিৰ আশ্ৰম, মঙ্গলদহতে আছিল । এই কথা আসামৰ প্ৰবৰ্ণ প্ৰত্নতাত্ত্বিক শ্ৰীযুত বঙ্গনী কুমাৰ পদ্মপাণ্ডয়ে প্ৰমাণ কৰিছে । তাকো আগৰ অধ্যায়ত বিশেষকৈ বৰ্ণনা কৰা হৈছে ।

(১)

উত্তৰে ভোটাণ, দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰ, পূবে পীচটেন, পশ্চিমে বৰনদী এই চাৰি সীমাৰ ভিতৰৰ ঠাই ডুখাৰকে বৰ্তমান মঙ্গলদহ মহকুমা বোলে । হয়ৰ কিছুকালৰ পূৰ্বে ই এখনি মহকুমা নাছিল, হ এখান আছিল ৰাজ্য ; আৰু তাৰ নাম আছিল দবং । দবংৰাজ্য নামে আভ্যন্তৰীণ থকা কালত তাৰ সীমা বহল আছিল । দবং ৰাজ

বংশাবলীত দ্বং রাজ্যৰ সীমা সম্বন্ধে এইদৰে লিখিছে
যে—

ৰাজ্য দিলো আজি ধৰ, চতুৰ্দ্দিশ সীমা কৰি,
সত্যে সত্যে কৈলোহো নিশ্চয় ।

পূৰ্বত ভৈৰবী নদী, পশ্চিমত কৰ্ণীয়া নদী,
যাক সেবি নৰে সুক্ত হয় ॥

উত্তৰে গামবী গিৰী, দক্ষিণে পৰ্ব্বত চিৰি,
এহি চতুৰ্দ্দে দিলো ভূমি ।

উৎসৰ্গিলো তিলে কুণে, ভূঞ্জিবাহা মহানুখে,
সত্যে সত্যে ভূঞ্জিবাহা ভূমি ॥

হস্তি ঘোৰা নব দাসী, বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ বাঁশ,
মহা মহোৎসবে উৎসৰ্গিলা ।

গাড়ুপাতি তোলা কাৰ, হাতে তিলাকুশ ধৰি,
দৰঙ্গক যোতুকক দিলা ॥

এই চাৰি সীমাৰ ভিতৰৰ ঠাইক আনোম ৰাজত্ব
কালত দ্বং বোলা হৈছিল । এই দ্বং ৰাজ্যৰ ৰাজধানী
আছিল মোহনপুৰ । দ্বংৰাজ্য পৰাক্ৰমত নাৰায়ণৰ কন্যা
আনোম বঙা স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহৰ বাণী মঙ্গলাদেৱীৰ
নামেতে এই মোহনপুৰৰ ওচৰৰ কিছু ঠাইৰ নাম
মঙ্গলদেই হয় । আৰু বৰ্তমান সময়ত মঙ্গলদেই বুলিলে
দ্বং জিলাৰ মহকুমাটিকে বুজাই । মুঠ কথা এই বৰ্তমান
মঙ্গলদেৱ পূৰ্বৰ নাম আছিল দ্বং ।

অতি প্রাচীন কালত দৰঙক প্ৰাগদেশ বোলা হৈছিল। মহাভাৰতত উল্লেখ থকা মচাৰাজ শ্ৰীবৎসৰ ৰাজ্য আছিল প্ৰাগদেশ। শ্ৰীবৎস ৰজাৰ ৰাজ্য প্ৰাগদেশৰ ৰাজধানীৰ নাম আছিল ধৰমপুৰ। এই ধৰমপুৰ নগৰ বৰ্তমান মঙ্গলদই মহকুমাৰ অন্তৰ্গত ধলপুৰ পাহাৰতে আছিল বুলি কিম্বদন্তী আছে। আজি মাথোন কেবছৰ মানৰ আগতে মঙ্গলদইৰ অন্তৰ্গত আৰাং গাওঁৰ এজন বাপুহে এই পৰ্ব্বতত খান্দি কিছু তলত কিছুমান পাটৰ কাপোৰ আৰু বাচন বৰ্ত্তন পাইছিল বুলি শুনা যায়। তাৰ পৰা অনুমান যে অসত্য নহয় তেনে বিশ্বাস হয়। অতিজতে ইয়াৰ নাম প্ৰাগদেশ, তাৰ পিচত দৰং আৰু বৰ্ত্তমান মঙ্গলদই নামে জনাজাত। অতি পূৰ্ব কালত মঙ্গলদই এখন অৰ্দ্ধ সভ্ৰাত্ৰাৰ লীলাভূমি আছিল। ধৰ্ম্মপ্ৰাণ আৰ্য্য ঋষি সকলে যি চিহ্নযুক্ত দেশক যজ্ঞীয় দেশ বুলি বৰ্ণনা কৰি গৈছে, সেই যজ্ঞীয় দেশ মঙ্গলদই আছিল। যি ঠাইত কৃষ্ণসাব পণ্ড সৰ্ব্বয় বিচৰণ কৰে সেই ঠাইক ঋষি সকলে যজ্ঞীয় দেশ বুলিছিল। এতিয়াও মঙ্গলদইৰ উত্তৰাঞ্চলে ভোটান পাহাৰৰ নামনিত কৃষ্ণসাব পণ্ড দেখিবলৈ পোৱা যায়।

পঞ্জাবলৈ অহা আৰ্য্য সকলৰ বহুকালৰ পূৰ্বে আন এদল আৰ্য্য পূৰ্বপিনেদি ভাৰতত প্ৰবেশ কৰিছিলহি বুলি বহুত প্ৰত্নতাত্ত্বিক পণ্ডিত সকলে প্ৰমাণৰ দ্বাৰাই প্ৰমাণিত

কৰিছে । মঙ্গলদেই সেই আৰ্গা সকলৰ বাস ভূমি আছিল । ঋক বেদৰ প্ৰথম মণ্ডলৰ ১০৪ সূক্তত উল্লেখ থকা চিফা, অনজ্জাচি, কুলশী, আৰু বিবপতনি নদী এই ত্ৰয়োবিধ ভিতৰত । বেদত লিখা আছে এই চাৰিখান পানী পাবৰ হাবিত থকা ঘৰৰ পৰা ডকাইত কিছুমান ওলাই আহি তাৰ ওচৰত বসতি কৰা আৰ্গা সকলক অত্যাচাৰ কৰে; আৰু এই চাৰি নদীৰ পানীয়ে সিহঁতক আগুৰি বক্ষা কৰে । মঙ্গলদেই মহকুমাৰ ভিতৰত ছিপাঝাৰ নামে মৌজাৰ ভিতৰত ছিপাঝাৰ নামে এখন গাঁও আছে । সেই গাঁওৰ ভিতৰেদি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ফাললৈ বৈ যোৱা এটা মৰা নদীৰ চিন আছে । নদীৰ পাৰৰ গাঁওক ছিপাঝাৰ বোলে । ছিপাঝাৰ আৰু চিফাঝাৰ প্ৰায় একে উচ্চাৰণ যেন শুনা যায় । চিফা নামে নদীৰ পাৰৰ বনক ছিপাঝাৰ বা বন বোলা নিশ্চয় সম্ভৱ । এই ছিপাঝাৰ মৌজাৰ অন্তৰ্গত ছিপাঝাৰ গাঁওৰ কাষেদি বৈ যোৱা মৰা নদীয়ে যে ঋক বেদোক্ত চিফা নদী এনে অনুমান হয় । এই মৰা নদীৰ পৰা প্ৰায় দুই মাইল মান আঁতৰেদি বয়নাকুছি মৌজাৰ কাষেদি বৰ্ত্তমানো কুলশী নামে এটি নদী আছে । এই কুলশী নদীয়ে যে বেদোক্ত কুলশী নদী তাত অকণো সন্দেহ নাই । কুলশী নদীৰ পৰা আঠ, দহ মাইল মান আঁতৰত বৰনদী । বৰনদীক বৰনৈও বোলে । এই বৰনৈয়ে

ବିବପତ୍ନି । ବିବପତ୍ନି ପৰା ବିବପନି, ବିବପନିର ପରା
 ବିବନି ଆକ ବିବନିର ପରା ବର ନୈ ହୋଇ ଥିବ ସମ୍ଭବ ।
 ଏତିয়া ଚିଫା, କୁଲଶୀ, ବିବପତ୍ନି ପୋରା ହଲ ଯାଧୋନ
 ବାକୀ ଅନୁଜାଛି । ସୁକ୍ତତ ଲିଖା ଆছে ଯେ ଏହି କେପନ
 ନଦୀର ପାନେରେ ଆଖୁର ସିହିତକ ବନ୍ଧାକରେ । ଏହି ତିନି
 ଧନ ନଦୀରେ ଆଖୁବା ଦିଶର ଚିଫା ଆକ ବୁଲଶୀ ନଦୀର
 ଯାକର ବ୍ୟବଧାନ ଧିନିତ ସି ନଦୀ ଆছে ସେହି ନଦୀକେ
 ଅନୁଜାଚି ବୁଲି ଧରିଲେ ଭୁଲ ନହବ । ନ ନଦୀରେ ଏହି
 ଚିଫା ଆଖୁର ଆଛେ । ଏତେକେ ଏହି ନ ନଦୀରେ ଯେ
 ଅନୁଜାଚି ନଦୀ ଆছিল ତାକ ଅନୁମାନ ହୟ । ପୁରାଣ
 ଆମାନ୍ତ ଭୂମାକି ନାମର ପ୍ରବନ୍ଧ ଏତିତ ୨ୟ ବହିର ୧୫ ମାଧ୍ୟା
 ବାହୀତ ତ୍ରିୟତ ବଜ୍ରୀ କୁମାର ପଦ୍ମପତିରେ ଏହି ବିଷୟ ବିଶଦ
 ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦିଛେ । କୁଲଶୀ ନଦୀର ପାବତ ତପସ୍ବୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୌଶିକ
 ବା ବିଦ୍ୟାମିତ୍ର ଶାସିର ଆଶ୍ରମ ଆছিল । ଏହି ବିଦ୍ୟାମିତ୍ର
 ସେ ଷକ୍‌ବେଦର ୧ମ ମଂଗଳର ବଚନା କର୍ତ୍ତା ହି ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଏତିୟା ଦେଖା ଗଲ ସେ, ଷକ୍‌ବେଦର ୧ମ ମଂଗଳ ବଚନା କର
 କାଳତେ ଷକ୍‌ବେଦି ଆର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣାବର ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଆছিল ।
 ତାତ ବାଦେଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ହରିଶିଖା ଆକ ଅଷ୍ଟାଗାଠି ମୌଜାର
 ଭିତବେଦି ବୈ ଥକା ଚନ୍ଦନା, କଲ୍ୟାଣୀ ବା କାଳିନ୍ଦ୍ରୀ ଭୋଳା-
 ନାଥ ବନ୍ଧା, ସବସ୍ବତୀ ଧନୁ ଆଦି ନୈବ ନାମ ଆର୍ଯ୍ୟ
 ସକଳେ ଦିୟା ନାମତ ବାଦେ ଆନ ସେ ନହୟ ହି ଓଃ ।
 ଭୋଟାନର ନାମନିତ ଥକା ଧେବଧେବିୟା ପାଠ୍ୟର ଉଦ୍‌ବାହନତ

এতিয়াও এনে কিছুমান ঠাই আছে, যি বোবৰ দৃষ্ট পৰিষ্কাৰি গুনিব আশ্রমৰ দৃষ্টৰ লগত তেনেই মিল। চন্দন, মৰাচবাট, কলুৰী আদি পাৰ্ৱত্য সমৃদ্ধি বিচৰণ কৰা লোকসকলৰ মুখৰ পৰা এই দৃষ্ট বিলাকৰ বৰ্ণনা শুনা যায়। মঙ্গলদই নগৰৰ পৰা ৩৯ মাইল উত্তৰে ভৈৰৱকুণ্ড নামে ভোঁটান পাহাৰৰ নামনিত এটি কুণ্ড আছে, তাত থকা নানা বদনীয়া মাছ বোবৰ কোনো প্ৰাণীলৈ ভয় নোহোৱা ভাব দেখিলে সেই পূৰ্ব কালৰ গুনি আশ্রমৰ ভক্ত্যাভক্ষকৰ ভিতৰত নিবোধ নথকা অক্লিঙ্গা ভান যেন দেখা যায়। বহুতেও এই ভৈৰৱকুণ্ডক পাহাৰকলৰ স্বৰ্গ যাত্ৰাৰ সময়ত স্নান কৰা তীৰ্থ স্থান বুলি আখ্যাত কৰে। এতিয়াও ইয়াত প্ৰতি বছৰে শই শই যাত্ৰীয়ে স্নান কৰি নিজক পবিত্ৰ জ্ঞান কৰে।

মঙ্গলদইৰ উত্তৰে হৰিশিঙা নামে এখন মৌজা আছে তাৰ ভিতৰত থকা হৰিশিঙা নামৰ গাওঁৰ পৰা এই মৌজাৰ নাম হৰিশিঙা হৈছে। জনশ্ৰুতি আছে যে, যেতিয়া উষা-অনিকন্ধৰ গুপ্ত প্ৰণয় বিচ্ছেদৰ কাৰণে শোণিতপুৰাধিপতি বাণাসুৰৰ লগত দ্বাৰকেশ্বৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ যুদ্ধ হয় তেতিয়া এই হৰিশিঙাত বৈ (শ্ৰীকৃষ্ণ) হৰিয়ে শিঙা ফুকাই সৈন্ত পৰিচালনা কৰিছিল; এই কাৰণে এই ঠাইৰ নাম হৰিশিঙা হয়।

মঙ্গলদই চহৰৰ পৰা ৩০ মাইল আঁতৰত দক্ষিণ

পশ্চিম ফালে ব্রহ্মপুত্রৰ পাৰত থকা কুকড়া পাহাৰ আসাম-
বাসীৰ ওচৰত পৰিচিত । গৌহাটীৰ পৰা নিচেই ওচৰ ।
কিষ্কিন্ধী আছে যে, নংকানুৰৰ পুত্ৰ ভগদত্তৰ জীয়েক
ভগ্নমতিৰ সয়ম্বৰ সময়ত কোঁৱৰ বিলাকক এই ঠাইতে
বাহৰ কৰি থাকিবলৈ দিয়া হৈছিল । এই বাবে ইয়াৰ
নাম কুকড়া বুলি কয় । কুকড়া পাহাৰৰ চাৰিওফালে
এতিয়াও গড়ৰ চিন আছে ।

ওপৰত উল্লেখ কৰা স্থান বোৰত বাদেও মঙ্গলদেৱ
হাৰি বননিৰ মাজত এনে কিছুমান পুৰণি নগৰ । ভগ্নাৱশেষ
আঁহিও ধ্বংস হৈ অৱশিষ্ট আছে, যি বোৰ দেখিলে
নিশ্চয় অসম্ভৱ কৰিব পাৰি যে বহুকালৰ পূৰ্বে এই
ঠাই এখনি পুৰণি সভ্যতাৰ লীলাভূমি আছিল । হৰি-
শিঙা শৌভাব উত্তৰে পলিটিকেলৰ ভিতৰত হাৰিৰ মাজত
থকা নগৰৰ ভগ্নাৱশেষ উল্লেখ যোগ্য । প্ৰায় ১৬০
বিঘামান মাটি জুৰি এটা প্ৰকাণ্ড ১২।১৬ ফিটমান ওখ
গড়ৰ ভিতৰত এই নগৰ । গড়ৰ ছাৰাৰমুখত ১২।১৬
ফিটমান ওখ শিলৰ স্তম্ভ দুটা আছে । গড়টোৰ ছাৰা
চাৰিখন । গড়ৰ ভিতৰ এতিয়া প্ৰকাণ্ড অৰণ্যৰে পৰিপূৰ্ণ ।
ছাৰাৰ মুখৰ শিলৰ ওপৰেৰে দেখিলে অসম্ভৱ কৰিব
পাৰি যে, এই নগৰ বৌদ্ধগুৰুৰ বহুকাৰৰ পূৰ্বে সজোৱা
হৈছিল । হাতী চিকাৰী মাতৃগৰ মুখে শুনা যায় নগৰৰ
ভিতৰত এতিয়াও শিল কিছুমান পাৰি আছে । এই

বিলাক ভাগলৈক অনুসন্ধান কৰিব পাবিলে পূৰ্ণ কামৰূপৰ
বুৰঞ্জীৰ আৰু এটি অধ্যায় পূৰ্ণ হোৱাৰ সম্ভৱ ।

(২)

বৌদ্ধ যুগৰ সময়তো মঙ্গলদই এখনি জনহুল বৌদ্ধ
সভ্যতাৰ লীলাভূমি আছিল । শ্ৰীবুদ্ধ দেৱৰ শ্ৰীমুখ নিঃসৃত
অহিংসাৰ অমৃত বাণী শুনি এদিন এই মঙ্গলদইৰ লোক
সকলে বৌদ্ধধৰ্ম্মত দীক্ষিত হৈ ধৰ্ম্মপ্ৰাণতাৰ পৰিচয় দিয়াৰ
ভূবি ভূবি প্ৰমাণ হৈযাত জাজল্যমান । মঙ্গলদই মহকুমাৰ
ভিতৰত থকা বৌদ্ধ যুগৰ মন্দিৰ আৰু তাৰ ওচৰত থকা
দেৱদাম্বৰাজ্য নিবাসী ভোটান সকলক দেখি নিশ্চয়
সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰি যে, এই ঠাইকে কেন্দ্ৰ কৰি, উত্তৰে
ভোট, তিৰ্কিত আদি পাৰ্শ্বত দেশত আৰু পূবে শ্ৰাম,
ব্ৰহ্ম আদি দেশত বৌদ্ধধৰ্ম্ম প্ৰচাৰিত হৈছিল । বৰ্ত্তমান
মাজবাট ষ্টেচনৰ পৰা কিছু দূৰৈত থকা বৰাছিলান্দাৰ
মোজাৰ মহামান মান্দৰেই তাৰ বিশেষ প্ৰমাণ । অলপতে
আগামৰ সুযোগ্য প্ৰত্নতাত্ত্বিক শ্ৰযুত প্ৰতাপচন্দ্ৰ গোস্বামী
নেৰে আৱষ্কাৰ কৰা হৰিশঙ্কা মোজাৰ ভিতৰৰ মাজুল
চাই বাগছাৰ ওচৰত থকা হৰ্ম্মগ্ৰাৰ মাধৱৰ মান্দৰ তাৰ
অন্ততম প্ৰমাণ । এই হৰ্ম্মগ্ৰাৰ মাধৱৰ মান্দৰ স্থাপন
হোৱাৰ কিছুকালৰ পিছতহে হাজোত থকা হৰ্ম্মগ্ৰাৰ
মাধৱৰ মান্দৰ নিৰ্ম্মিত হৈছিল বুলি তেখেতে প্ৰমাণ
কাৰছে । উপৰোক্ত মহামানৰ মান্দৰত আতয়াও বৌদ্ধ

শ্রী ভোটান বিলাকে পূজা সেৱা কৰেহি ।

ছিপাঝাৰ মৌজাৰ ভিতৰত মঠাঝাৰ নামে এখনি গাওঁ আছে । এই গাওঁৰ ভিতৰত এটি মঠ আছিল, এতিয়া সি নাম মাজ আছে । এই মঠৰ নাম অমুসৰিয়ে এই গাওঁৰ নাম মঠাঝাৰ হয় । বহুতে অমুমান কৰে যে, এই মঠ বৌদ্ধ যুগৰ সময়ত নিৰ্মিত হৈছিল । তাত বাদে লোকটাই মৌজাৰ ভিতৰত থকা নাৰিকলিৰ শিলৰ গোসাঁই ঘৰ । ইয়াত কিছুমান খোদিত মূৰ্ত্তিযুক্ত শিল ঘৰৰ আকাৰে সজাই থোৱা আছে । এই শিল বিলাকৰ মূৰ্ত্তি বিলাক দেখিলে নিশ্চয় অমুমান হয় যে এইবিলাক বৌদ্ধ যুগৰ কালত কৰা বৌদ্ধ যুগৰ শিলাকুটৰ কাম ।

(৩)

তাৰ পিচতে পৌৰাণিক যুগ । এই অধ্যায়ৰ প্ৰথমতে যিটি বিষয়ৰ অবতারণা কৰা হৈছে, সি অতি সুন্দৰ সৰ্ব্বজন আদৃত আৰু আমাৰ আসামবাসীৰ পক্ষে পৰম গৌৰৱৰ বিষয় । সি বিষয় লৈ আজি বহুদিন ধৰি বঙালি প্ৰত্নতাত্ত্বিক সকলৰ সৈতে বাদ বিসম্বাদ চলি আহিছে, আমাৰ এই অমুসন্ধানৰ পৰিশ্ৰমে তাক খণ্ডন কৰিব বুলি আশা কৰিব পাৰিছোঁ । অমুসন্ধান বিদ্যাকলে আমাৰ এই লিখা আলমকে লৈ হিব সিদ্ধান্তত উপনীত হবলৈ অনেক সহায় পাব । ১৯৩২ চনৰ আহন অমাগ্ৰ আন্দোলনৰ সময়ত কংগ্ৰেচৰ প্ৰচাৰ কাৰ্য্যত পুৰণিতে এই ঠাইলৈ

গৈ ইয়াত উক্ত থকা বিষয়বোৰ থকা ঠাই বিলাকত গৈ, সেই ঠাইৰ স্থানীয় বয়সীয়াল লোকসকলক সুধি আৰু তাত প্ৰচলিত থকা কিম্বদন্তী বিলাক শুনি হুৰ্গাবৰ নাৰায়ণ দেৱৰ পুথিৰ সহায় লৈ সৰ্বসামৰণৰ আগলৈ উলিয়ালৈ বৰ ইচ্ছা আছিল। কিন্তু অসুবিধা বশতঃ পলম হ'ল। এতয়া আন্দো আমাৰ সহকৰ্মী শ্ৰীযুত লোকনাথ গোস্বামী আৰু শ্ৰীযুত ভূমিধৰ শৰ্ম্মা দেৱৰ সহায়ত তাক বাইজৰ আগলৈ উলিয়ালোঁ।

আজি যি কেগাৰাকো সতীৰ নাম লৈ আমি গোবৰামু-
ছব কৰোঁ, যিসকল পতিপ্ৰাণ সতীৰ নাম লৈ আজি
ভাৰতৰ তিবোতা সমাজে স্ত্ৰী চৰিদ্ৰৰ মহত্বৰ আদৰ্শ
জগৎবাসীৰ আগত ডাঙি ধৰে, যি সকল সতীৰ সতীত্বৰ
আদৰ্শে বিশ্ববাসীৰ চকুত তন্মথ লগায়, বাৰ সতীত্ব তেজত
অসম্ভৱো সম্ভৱ বুলি প্ৰমাণিত হৈছে, সেই পতিপ্ৰাণা
প্ৰাতঃ স্মৰণীয়া আদৰ্শ সতীৰ অগ্ৰতম সতী বেউলা দেৱীৰ
জন্মস্থান এই মঙ্গলদহই। ধন্য সতী বেউলা, ধন্য! ধন্য!
আসাম জননী! জয়া বেউলা হেন সতীক তুমি গৰ্ভত
ধাৰণ কৰি জগতবাসীৰ পূজনীয়া হৈছা।

বৰ্ত্তমান অষ্টাগাওঁ মৌৰাৰ ভিতৰত থকা কুণ্ডবিল
চাহ শাগিহাৰ দক্ষিণৰ ফালে, কিছু দূৰত সতী বেউলা
দেৱীৰ পিতৃ শাহেবজাৰ নগৰ আছিল। এই নগৰৰ
চিন থকা ঠাই ডোখৰ এতিয়া হাবি বনানীৰে পূৰ্ণ।

শুনা যায় তাত বহুতো খোদিত মূৰ্ত্তিযুক্ত শিল আছিল, সেই শিল বিলাকৰ কিছুমান বাগিচাৰ কৰ্ম সকলে নি বাগিচাৰ কামত ব্যৱহাৰ কৰিলে; বাকী কিছুমান অনন্ত কালৰ পৰা নগৰৰ ভিতৰেদি বৈ থকা কল্যাণী (কালক্ৰী) নদীৰ বালিয়ে পুতি চিনচাব নাইকিয়া কৰি পেলালে। নগৰৰ ভিতৰত নগুটি নিৰ্মল সলিলা প্ৰস্তৰণ আছিল, তাৰে ছয়টি ভূটিয়া বিলাকে গৰুৰ মাংস ধোৱাত বন্ধ হয় বাকী তিনিটি এতিয়াও আছে।

শাহেই বজা বৰ্ষিক বংশসম্বৃত আছিল বুলি পদ্ম-পুৰাণৰ অসমীয়া অনুবাদক স্ককবি নাৰায়ণ দেৱে উক্তি কৰিছে। আমি যত শাহেই বজাৰ নগৰ বুলি কৈছোঁ তাৰ অন্তৰ্ভুক্ত উত্তৰৰ ফালে কস্তাণী, মৰাচগাই, চোৰাণী চন্দন, ভেড়া আদি উপন্ন হোৱা পৰ্ব্বতৰাজি। এই পাৰ্ব্বত্য সমৃদ্ধিৰ বাণিজ্য সেই ঠাইৰ ধনো মানুহে এতিয়াও কৰে। পদ্ম পুৰাণোক্ত চান্দ সদাগৰলৈ চালে দেখা যায় যে চান্দই বাণিজ্য আৰু ৰাজ্য শাসন দুয়োটা কৰিছিল। সেইদৰে শাহেই বজায়ো বাণিজ্য আৰু ৰাজ্য শাসন দুয়োটা কৰিছিল। সম্ভৱতঃ এই পাৰ্ব্বত্য সমৃদ্ধিৰ বাণিজ্য শাহেইয়ে নিজ হাতত বাধিছিল। চান্দ আছিল জলবণিক শাহেই আছিল স্থলবণিক।

এনেস্থলত এই পাৰ্ব্বত্য সমৃদ্ধিজাত ৰাজ্যাধিপতি স্থলবণিক শাহেইৰ লগত বাণিজ্যৰ চেগবুজা জলবণিক

চান্দ' সদাগৰে যিক্ৰান্ত। স্বৰ্গত আবদ্ধ হৈ বাণিজ্যৰ উন্নতি
কৰিবলৈ বিচৰাতো' ধৰ্ম সন্ভব ।

শাহেই বজাৰ নগৰৰ নাম আছিল উজনি, এতি-
য়াও মঙ্গলদটৰ মানুহে অশ্ব'গাওঁ হৰিশিঙা মৌজাৰ অঞ্চলক
উজনি বোলে । মঙ্গলদট মানুহে উজনি বুলিলে সেই
অঞ্চলকহে বুজে. পশ্চিমৰ উজ্জয়িনীক বুজুে । তদুপৰি
নাবায়ণ দেবে পদ্মপুৰাণত উল্লেখ কৰা শাহেই বজাৰ
নগৰৰ নাম উজনি হে, উজ্জয়িনী নাছিল । নাবায়ণ দেবে
তেওঁৰ বচনাত উজনি নগৰৰ বিষয় লিখিছে যে,—

চলে চান্দ সদাগৰ, উজনি নগৰ ।

উত্তৰিয়া যায় সাধু বাণিয়াৰ ঘৰ ॥

কত দুবে চল গৈলা বাজা চন্দ্ৰধৰ ।

সমুখে দেখিলা গৈ তীৰ্থ মুক্তেশ্বৰ ॥

পূবপাৰে বসিলেক বাজা চন্দ্ৰধৰ ।

পশ্চিমপাৰে বেউলাই কৰে ব্যৱহাৰ ॥

এই উজনিৰ মুক্তেশ্বৰ তীৰ্থ এতিয়াও আছে । নিশ্চয়
এই উজনিয়ে শাহেই বজাৰ নগৰ আৰু বেউলাৰ জন্ম
স্থান আছিল ।

এই নগৰৰ পৰা দক্ষিণফালে প্ৰায় দুই মাইলমান
আঁতৰত অশ্ব'গাওঁ মৌজাৰ ভিতৰতে এডুখৰি ঠাই আছে
সেই ঠাইৰ মানুহে তাক বেউলাৰ বিয়াখলা বুলি কয় ।
বিয়াখলা বুলি কোৱা ঠাই ডোখৰৰ চাৰিওফালৰ মাটিত

তাৰ ওচৰৰ নব্য খৃষ্টান আৰু কাছাৰি পুৰণি অধিবাসী সকলে
 সোণ কৰে; কিন্তু বিয়াখনা বেলা ঠাই ডোখৰত
 আঙ্গলেও খোত বাত একো নকাৰ পতিত অৱস্থাতে
 ৰাখিছে। তেওঁলোকৰ বিশ্বাস যে, সেই মাটি আবাদ
 কৰিলে মানুহৰ মৃত্যু হব। আন কি তাৰ ভিতৰত
 মে. নাথ মালুতে পৰি চাকৰ নকৰে। খাৰ খেৰ আহৰণ
 কৰা তাৰ ওচৰৰ মানুহ বিলাকে কয় যে সেই বিয়াখনাৰ
 ভিতৰত নাঙকুৰি নাঙজোকা শিগৰ উধান এতিয়াও শাৰিকৈ
 পতা আছে। বেউলা দেবাৰ বিয়াত ব্ৰহ্ম ভোজন খোৱা
 ব্ৰাহ্মণৰ পাগ কৰা উধান বুলি তেওঁলোকৰ ভিতৰত
 জনপ্ৰসংগ আছে।

সেই বিয়াখনাৰ ভিতৰত থকা অনেক সৰু সৰু গছৰ
 ভিতৰত আৰু এৰিব সৰু গছ আছে তাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ
 তিক চিৰাব নিচিনা; সেই ঠাইত অসংখ্য সৰু সৰু
 বিশ্বাস দে. এৰিবাক গছ বেউলাৰ বিয়াত খোৱা চিৰাব
 পৰা জন্ম হৈছিল; এই নিমিত্তে এই গছৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ
 নিচিনা আৰু তাৰ নাম চিৰাবগছ।

বিয়াখনাৰ নিচেই ওচৰতে এডোখৰ গুহ ঠাই আছে,
 তাৰ নাম হুহুৰবাৰ (বাৰ মানে গুহ গছ) এতিয়াও
 সেই বাৰত অলপ দৰে খাঙলে হুহু পতানৰ নিচিনা
 এৰিম বস্তু ওলাই। এই বিলাক বেউলাৰ বিয়াত বনা
 খানৰ হুহু বুলি তেওঁলোকে কয়।

বিয়াখলাৰ পৰা প্ৰায় আধা মাইল আঁতৰত ওখবোক্ত নগৰ আৰু বিয়াখলাৰ মাজতে এখনি দেৱালয় আছে। দেৱালয় খনিৰ নাম মুক্তেশ্বৰী। প্ৰবাদ আছে এই দেৱালয়ৰ মন্দিৰ আদি এসময়ত শিলৰ আছিল, বৰ ভূমিকম্পত বাগৰি ওচৰেদি বৈ থকা নদীত পৰি পোট যায়। দেৱালয়ৰ নিচেই ওচৰেদি কল্যাণী (কালিগ্ৰী) নামৰ নদী বৈ গৈছে। দেৱালয়খনি থকা ঠাই ডোখৰ বৰ ওখ অথচ নদীৰ ঘাটৰ নিচিনা এই ঘাটৰ নিচিনা ওপৰলৈ উঠা নমা কৰা ঠাই খিনিক ইয়াৰ মানুহে মুক্তেশ্বৰীৰ ঘাট বুলি কয়। কিম্বদন্তী প্ৰচলিত আছে আৰু নাৰাঙ্গ দেৱেও যে, এই মুক্তেশ্বৰী ঘাটেতে দতী বেউলাক দেৱী পদ্মা-বতীয়ে বিধৱা বামুণীবেশেৰে বিধৱা হবলৈ শাপ দিছিল। এই মুক্তেশ্বৰী দেৱালয়ৰ খেঁৰি ঘৰত এতিয়াও ইয়াৰ মানুহে ৫৭ দিনীয়াকৈ পদ্মা পূজা কৰে।

এই মুক্তেশ্বৰী দেৱালয়ৰ পৰা ১০০।১৫০টাৰ মান আঁতৰত ২০।২৫টাৰ মান আঁতৰা আঁতৰিকৈ সেই কল্যাণী নদীৰ পৰা ওপৰলৈ উঠা নমা কৰা ঘাট কিছুমান আছে। এইবিলাক চান্দ সদাগৰৰ ডিঙ্গা বধা ঘাট বুলি তাৰ মানুহে কয়।

এই ঘাটৰ পৰা কিছুদূৰত বাঙলাগড় নামে এটা প্ৰকাণ্ড গড় আছে। ৬ দুৰ্গাবৰে ৩৩৩ৰ ভাগত পদ্মপুৰাণত এই গড়ৰ পৰা বিয়াখাত্ৰী বাত্ৰা কৰা কথা লিখিছে।

যাত্রা কৰি লক্ষীন্দাৰ দেশে চলি যায় ।

বাওনা গড় মৈদামে গৈ চৌদোল বখাই ॥

বুলিবে লাগিলা বেউলা লখাইব গোচৰ ।

এইখন হাটনাটি কাহাৰ নগৰ ॥

তুমটো নাজানা বাপা বেফুলায়ে বাগী ।

এইটো বাওনা গড় তাক বাইবো চাৰি ॥

সেই গড় ছবছ একে দৰেই আছে ।

অম্বাগাওঁ মৌজাৰ ভিতৰতে এই ঠাই বিলাকৰ পৰা
অলপ দূৰৈত বাণিয়াপাৰা গাওঁ নামে এখনি গাওঁ আছে
এই গাওঁৰ নামৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি ইয়াত
বাণীয়া জাতৰ মানুহ বাস কৰিছিল ! নাৰায়ণ দেবে
শাহেই আৰু চান্দ সদাগৰ ছয়ো জনকে বাণীয়া বুলি
উল্লেখ কৰছে । এই বাণীয়া গাওঁতে তেওঁ লোকৰ
জাতৰ বাণীয়া লোক সকল বাস কৰিছিল সেই বাবেই
এই গাওঁৰ নাম বাণিয়াপাৰা হৈছে ।

এই ওপৰোক্ত বিৱৰণ বিলাকৰ পৰা প্ৰমাণ হয়বে
বেউলাৰ জন্মস্থান এই মঙ্গলদৈতে আছিল । তাত বাদেও
আৰু কিছুমান ঠাইৰ আৰু গাওঁৰ নামে মঙ্গলদৈতে যে
সতী বেউলাৰ জন্ম হৈছিল, আৰু এই মঙ্গলদৈৰ পৰাই
যে চান্দ সদাগৰে তেওঁৰ পুত্ৰ লক্ষীন্দাৰ কোৱাৰলৈ বিয়া
কৰাই নিছিল, আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে থকা চম্পাল
নগৰৰ মেৰুৱৰ পৰা যুঁচ পতিক ডেলত জুলি লৈ

শুঞ্জবী সাগবেদি উজ্জাই আহি এই মঙ্গলদৈব ভিতবেদিয়ে উজ্জাই গৈ গোধাৰ পাকত পৰি, ত্ৰিবেণী ষাটত নেতাক লগ খৰি কৈলাশলৈ গৈ শিবক তুষ্ট কৰি দেৱৰ পুৰীত গৈ মৃত পতিক জীৱ দান দিছিল তাৰ প্ৰমাণ দিয়ে ।

মঙ্গলদৈব অন্তৰ্গত ডাহি, বয়নাকুছি, লোক্রাই আদি কেখনমান মৌজাৰ ভিতবেদি বহুকালৰ পূৰ্বে বৈ যোৱা এটি মৰা নদীৰ চিন আছে । নদীটিৰ চিন থকা ঠাই বিলাকক তাৰ মানুহে না-ডিঙ্গা বোলে । এই না-ডিঙ্গা নদীৰ জন্মস্থান নিৰ্ণয় কৰা বৰ্তমান কঠিন । কিয়নো না-ডিঙ্গা নদী মাজতে কিছ্ৰাই পোট গৈ মানুহৰ খেতিৰ পথাৰ হৈছে । এই মাজৰ ঠাই বিলাকত মানুহৰ বসতি অতি ঘন । কিন্তু কিছু দূৰৰ আগত দেখা যায় যে এটি কুশা নদীৰ মৰা স্থিতি এই না-ডিঙ্গা নদীৰ ফাললৈ মুগ কৰি তাৰি পথাৰত পৰিণত হৈ মাৰ গৈছে । এই ঠাই মৰাবাড়া মৌজাৰ ভিতৰত । এই না-ডিঙ্গা নদী বৈ গৈ মাল যোৱা ন নৈ নদী আকৌ কিছ্ৰুৰ গৈ ধাগবা নামৰ নদীৰ মুখত বৰনদীৰ লগত মিলিছে । ন নৈ, ধাগবা আৰু বৰনদী তিনিওটি নদী মিল হোৱা ঠাইক তিননদীৰ মুখ বা তিনি স্নাতৰ মুখ বোলে । এই তিনি স্নাতৰ মুখৰ কিছ্ৰুৰত ন নৈৰ পাৰত নেতাপাৰা নামে এখন গাঁও আছে । ওপৰোক্ত তিনিও

নদী মিলি আকৌ বৰনদী নামেৰে গৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰিছে ।
 এই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰে থকা কামৰূপ জিলাৰ অন্তৰ্গত
 ছয়গাঁওৰ ভিতৰৰ চৰকীয়া নামে ঠাইত লক্ষ্মীন্দাৰৰ মেৰৎষ
 আছিল বুলি প্ৰমাণ হৈছে । এই মেৰৎষৰ ভিতৰতে গদ্বাৰ
 প্ৰেৰিত কালৈন'গে লক্ষ্মীন্দাৰ কোৱঁৰক দংশ মাৰিছিল ।
 তাৰে পৰাই বেটুগাই মৃত পাত্ৰিক ভেলত তুলি কাফিৰ
 সাগৰ বা কুৰুমণী নদীৰে আহি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰে (শুজ্জৰী
 সাগৰ) উজাই আহি ত্ৰিবেণী ঘাট পায় নেতাক লগ
 ধৰি কৈলাশলৈ গৈ শিৱক লগ ধৰি দূৰ পুৰীলৈ গৈ
 নাচোনেৰে শিৱক ভূষ্ট কৰি মৃত পাত্ৰিক জ'বদান দাছিল ।

এতিয়া চোৱা যাওক ওপৰত উল্লেখ থকা পুৰাণৰ
 কথাৰ লগত এই ঠাই বিলাকৰ কি সম্বন্ধ আছে ।
 না-ডিঙ্গা নামৰ নদীটোৰ পৰা এইটো অনুমান হয় যে,
 এই নদীত নাও আৰু ডিঙ্গা উয়োটা চ'ৰিছিল । সেই
 বাবেই নদীৰ নাম না-ডিঙ্গা হৈছে । ডিঙ্গাৰে বাণিজ্য
 কৰা কথা চান্দ সদাগৰৰ দিনত দেখা যায় । তাৰ
 আগতে ডিঙ্গাৰে বেপাৰ কৰা কথা পৌৰাণিক কবি
 সকলে উল্লেখ কৰা ক'তো দেখা নাযায় । এই বাবে
 এই ঠাইৰ মানুহৰ মনত ডিঙ্গাৰ দৃশ্য নতুন লগাত নদীৰ
 নাম না-ডিঙ্গা দিয়া অনুমান হয় । আৰু এই না-ডিঙ্গা
 নদীৰে উজাই বুলিলা নদৰে গৈ কল্যাণী আৰু কুলনী
 নদীৰ মিলনৰ বাটোদ নাও উজাই কল্যাণী নদীৰে গৈ

শাহেই বজাৰ লগত বেপাৰ কৰা কথাও অনুমান কৰিলে
 ভুল নহব । এই পিনিতে কোৱা উচিত যে, কৰ্ণাণী
 নদী কিছু দূৰ বৈ আহি ন নদীত পৰিছে ন নদীৰ
 মৰা সূঁতৰ লগত কুৰ্ণাণীৰ সম্বন্ধ থকা এতিয়াও কোনো
 কোনো ঠাইত দেখা যায় । বৰ্তমান তিনি সূঁতিৰ মুখ
 বা তিনি নদীৰ মুখ বা ঘাটকে যে সেই সময়ত
 ত্ৰিবেণী ঘাট বোলা হৈছিল এনে প্ৰমাণ হয় ।
 ত্ৰিবেণীঘাট, ত্ৰিবেণী ঘাট ত্ৰী নদী ঘাট তিন্‌নদী ঘাট তিন্‌নদী
 বা তিনসূঁত । তিন্‌নদী মুখৰ ওচৰৰ নেতা পাবাৰ
 নেতাক লগ পাইছিল বুলি ধৰিলেও অনুমান ভুল নহব ।
 নেতাৰ বাসস্থান আছিল দেখি সেই ঠাইক নেতাপাৰা
 আজিও বোলে । নেতাৰ আচল ঘৰ আছিল কৈলাশত,
 কৈলাশত ঘৰ থাকিলেও তাও গৈ ব্যংগাৰ উল্লেখ
 কাৰণে কাপোৰ খুৰ পাবে । এতিয়াও গুৱাহাটীৰ ধুনী
 মঙ্গলদৈত থাকি কাপোৰ ধোৱে । উল্লেখ কৰিব পৰা হৈছে
 এই না-ডিক্কা নদীৰ পৰত এখনি চুবা আছে তাৰ নাম
 এতিয়াও গোধাপাৰা । গোধাপাৰাৰ ওচৰতে এডোখৰ
 ওখ ঠাই আছে তাৰ নাম গোধাবাৰ । বেউলাই
 সূত পাতক লৈ উজাই আহোঁতে গোধাৰ পাৰত পৰা
 কথা নাৰায়ণ দেৱে উল্লেখ কৰিছে । এই গোধাৰ
 সৰিত বৰশী বাই থাকোঁতে উজাই অহা বেউলাক গোধাই
 লগ পাইছিল বুলি অনুমান হয় । ওপৰোক্ত না-ডিক্কা

নদীবে উজ্জাই গৈ কুলশী নদীবে যায় কুলশী নদীৰ জন্ম স্থান হিমালয়ৰে গৈ হিমালয়ৰ উচ্চ চূড়া কৈলাশ পাই দেৱৰ পুৰীত গৈ লক্ষীন্দাবক জীয়াইছিল। সেই কালত হিমালয় প্ৰদেশ কেবা ভাগতো ভাগ আছিল। এক খণ্ডক স্বৰ্গ এক খণ্ডক কৈলাশ এক খণ্ডক দেৱৰপুৰ বোলা হৈছিল। দেৱৰ পুৰীত দেৱতা সকল, কৈলাশত শিৱ, আৰু স্বৰ্গত শিৱত কৈও শক্তি সম্পন্ন সম্পূৰ্ণ জ্ঞান বিশিষ্ট ঈশ্বৰ থকা বিখ্যাত হয়, আৰু পুৰাণকাৰ সকলেও তেনে বৰ্ণনাকে দিছে। স্বৰ্গ যে দৱস্তৰ উত্তৰে আছিল দৱং শব্দই তাৰ সাক্ষী দিছে। ছো-বং, দৱং : ছো মানে স্বৰ্গ, বং মানে আনন্দ বা বিহাৰ স্থান। দৱং মানে স্বৰ্গৰ বনমহল। অতএৱ দৱং (মঙ্গলদৈৱ) উত্তৰে স্বৰ্গ, দেৱৰ পুৰী বে নিশ্চয় তাত অলপো সন্দেহ নাই। নাৰায়ণ দেৱে লিখিছে যে, বেউলাই লক্ষীন্দাবক জীয়াই লৈ ভটিয়াই আহোঁতে পিতৃ গৃহত প্ৰবেশ কৰি আহে। এই কথাৰ পৰা নিশ্চয় কৰ পাৰি যে, মঙ্গলদৈৱ উত্তৰে থকা পৰ্ব্বতীয়া নদীৰ স্তুতিৰে আহি কল্যাণী নদীৰে ভটিয়াই পিতৃ শাহেইৰ নগৰ পাইছিলগিহি। নাৰায়ণ দেৱে আৰু এঠাইত উল্লেখ কৰিছে যে, বেউলা উজ্জাই যাওঁতে তেওঁৰ দদায়েকহঁতৰ চকুত পৰি লজ্জিত হৈছিল। তাৰ পৰা অসুমান হয় যে যেপালৈ অহা বেউলাৰ দদায়েকহঁতে বেউলা দেৱীক স্তুত পতিৰ সহিতে আঠোঁতে এই না-উজ্জা বা কুলশী

নদীৰ কোনো এঠাত লগ পাইছিল কল্যাণী নদীৰ
আৰু কুলশী নদীৰ মৰাত্মকৰ মধ্যস্থ আছে বুলি পূৰ্বেই
কোৱা হৈছে । গতিকে এই কল্যাণীৰে ভটিয়াই গৈ
কুলশীত পৰি তাৰে গৈ পূৰ্বৰ উজাই অথা ন'-উজা
নদীত প'ৰ উজাই অহা বাটে বাটে ভটিয়াই গৈ পুনৰ
চান্দ সদাগৰৰ নগৰ চম্পালা নগৰ পাইছিল গৈ ।

আজি কালি মূল নথকা অশুমানৰ উপবত নিৰ্ভৰ
কাৰি, ধুবুৰীত থকা নেতাই ধুবুৰীৰ ঘাটক যদি সেই
কালৰ নেতাৰ কাপোৰ ধোৱা ঘাট বুলি কোৱা যায়
ভেস্তে ছয়গ'ঙত থকা মেদঘৰ চান্দৰ মেদঘৰ নহয় ।
মেদঘৰ তেতিয়া আৰু ভাটলৈ যাব । এই নিমিত্তে
ধুবুৰীৰ নেতাই ধুবুৰীৰ ঘাট পদ্মপুৰাণৰ অন্তৰ্গত বেউলাই
লক্ষীন্দাৰৰ শ লৈ গৈ লগ পোৱা নেতাৰ ঘাট নহয় ।
ধুবুৰীটো নেতাই কাপোৰ ধোৱা ঘাট থাকিব পাৰে,
কিয়নো আমি পূৰ্বেই কৈছোঁ যে, বৈশাখত থাকিও
নেতাই নামানৰ অনেক ঠাইত কাপোৰ ধোৱা সম্ভৱ ।
আজি কালও একে ধৰে ধুবুৰীয়ে বহুতো চহৰত থাকি
কাপোৰ ধোৱা ব্যৱসায় চলায় ।

বহুতেও অশুমান কৰে যে বৰ্তমান উমানন্দৰ দেৱপুৰী
আমাৰ বিশ্বাস উমানন্দ সেই বেউলাই লক্ষীন্দাৰক জ উৱা
দেৱপুৰী নহয় ; কিয়নো বেউলাদেৱী লক্ষীন্দাৰৰ শ
লৈ উজাই আহি জয়াই নিওতে ছমাহ লাগিছিল ।

ছয়গাওঁত ধকা দেবদেবৰ পৰা উমানন্দলৈ উজ্জ্বল আহোঁতে মহাশক্তি সম্পন্ন সতী বেউলা দেৱীৰ ছমাহ লগাটো তেনেই অসম্ভৱ । এতেকে আমি উল্লেখ কৰা হিমালয় প্ৰদেশৰ অন্তৰ্গত দৰঙ্গৰ উত্তৰে ধকা দেৱৰ পুৰীহে পদ্মপুৰাণত লিখা দেৱপুৰী । উমানন্দৰ আন এটি নাম দেৱপুৰী হ'ব পাৰে ; কিয়নো তাত মহাদেৱ বাস কৰে । সেই বাবেই আমি উমানন্দক পদ্মপুৰাণৰ দেৱপুৰী সূৰ্বলয় ।

আৰু এটি প্ৰমাণ পাঠকসকলৰ আগলৈ আগ বঢ়ালোঁ । বেউলাদেৱী দেৱপুৰীত গৈ নাচোনেৰে শিৱাদি দেৱতা সকলৰ মন ভুট কৰি মৃত পত্নিক জীৱ দান দিছিল । এই ছোৱালী আৰু তিবোতা নচা প্ৰথাটো এৰিয়াও অধাগাওঁ হৰিশিঙাদি মঙ্গলদৈৱ উত্তৰ অঞ্চলে ধকা বোজাব কছাৰি জাতিৰ ছোৱালী ও তিবোতাৰ ভিতৰত প্ৰচলিত আছে । গতিকে বেউলাদেৱীয়ে যে সেই ঠাইৰ দস্তৰ মতে নাচিব জানিছিল তাত অলপো সন্দেহ নাই । কিম্বা বেউলাদেৱীয়ে অহুকৰণ কৰি সেই ঠাইৰ অধিবাসী জাতি সকলৰ ভিতৰত তিবোতা সমাজত আৰম্ভণিও নচা প্ৰথা চলি আহিছে ।

পাঠক ! আৰু অল্প এটি প্ৰমাণৰ বিষয় আপোনাৰ আগত উল্লেখ কৰাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলোঁ । সতী বেউলা পদ্মাত্মকা আছিল । পদ্মাক ভক্তিভক্ত ভুট কৰিয়েই - বেউলা সতীৰ তেজৰে তেজোৱতা হৈছিল । সদায় প্ৰেৰ্ত

জনৰ আদৰ্শ মানুহে সহজে গ্ৰহণ কৰে। তাত্ত্বিকৈ
সহজে আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰে যদি আদৰ্শ লোকজন ওচৰ সম্বন্ধীয়
হয়। মঙ্গলদৈৰ হিন্দু অধিবাসীৰ ভিতৰত শতকৰা ২০
ঘৰ মানুহ পদ্মাভক্ত। প্ৰায় দুই এঘৰ মতাপূৰ্বীয়া
মানুহত বাদে আটাই দিলাক হিন্দুৰ ঘৰতে পদ্মাপূজা
হয়। ভাৰতত হৈ নহয় আসামৰো কোনো ঠাইত
ইমান পদ্মপূজাৰ প্ৰচলন নাই। বোধকৰোঁ আজি
কালি যি উজ্জয়িনীক বেউলাৰ জন্মস্থান বুলি অনুমান
কৰিলে তাৰ মানুহে পদ্মাপূজা কি তাৰ ভূকে নাপায়।
আসামৰ ভিতৰতো পদ্মাপূজা নেদেখা অসমীয়া বহুত
আছে। কিন্তু মঙ্গলদৈৰ মট মাईকা লয়া ছোৱালী হিন্দু
মুছলমান সকলোৰে ওচৰত পদ্মাদেৱী বেউলাৰ
উপাস্ত্ৰ দেৱী বুলি পৰিচিত আৰু হিন্দু-মুছলমান
পূজক। তাৰ কাৰণ বেউলাদেৱী মঙ্গলদৈবাসীৰ ভেজ
মঙহে জগা সম্বন্ধীয় লোক, শ্ৰেষ্ঠৰ চকুৰ আগত দেখা
আদৰ্শ মঙ্গলদৈয়া মানুহে সহজে গ্ৰহণ কৰি সকলোৰে
পদ্ম সেৱক হৈছিল আৰু এতিয়াটলৈও হৈ আছে।

মঙ্গলদৈৰ অন্তৰ্গত দিপীলা মৌতাৰ ভিতৰত থকা
পদ্মাদেৱালয় আৰু পুখুৰী এতিয়াও আছে। এতিয়াও
উক্ত দেৱালয়ত বছৰি চাৰিওফালৰ হিন্দু-মুছলমান
দ্বিনীয়াটক পদ্মা পূজা কৰে।

পদ্মা বেউলাত বিশ্বাস কৰি ময় মাতি সৰ্পদংশনত

মৃত্যু হোৱা বাস্তৱক জীৱদান কৰা বৈষ্ণৱ মন্ত্ৰলৈনিত এতিয়াও আছে । সৰ্পদংশনত মৃত্যু হোৱা অৱস্থাৰ পৰা বাস্তৱ জীৱতা লিখকে নিজে দেখিছে । সেই সৰ্পবৈষ্ণৱ সকল এতিয়াও আছে ।

এই ঔষধোক্ত প্ৰমাণ বিলাকৰ পৰা নিশ্চয়কৈ কব পাৰি যে, ভ্ৰগত পূজ্যা, আদৰ্শ সতী পতিপ্ৰাণা বেউলা দেৱীৰ উন্নত্ৰীম, নিশ্চয় এই মন্ত্ৰলৈদে ।

ইয়াৰ পিচত আৰু এটি কিম্বদন্তী মূলক আখ্যানেৰে এখনি দেৱালয়ৰ বিষয় পাঠক সকলৰ আগত ডাঙি ধৰিবলৈ আগ বাঢ়লোঁ । এই আখ্যানটি লিখকৰ স্বগীয় পিতা ৮৮শ্ৰীৰাম শৰ্ম্মা ব্যাস দেৱৰ মুখে সৰুতে শুনিছিলোঁ । তেখেত সেই উক্ত দেৱালয়ৰ দেৱী পূজাৰ সময়ত দেৱী মাগাস্ত্ৰী মালাঞ্চ সুবেৰে গান কৰা ব্যাস গায়ক আছিল । সেই সময়ত সেই ঠাইৰ পুত্ৰাৰ কন্তা সকলও মুখে তেওঁ শুনিছিল বুলি লিখকৰ আগত কৈছিল । এই আখ্যানপূৰ্ণ দেৱালয়খনৰ নাম কুকুৰা-বাটা । ই খৈৰাবাড়ী আৰু টাংল বেল ষ্টেচন মাংচে বেলৰ আলিৰ পৰা অলপ দূৰত অৱস্থিত । এই দেৱালয় খনিৰ নাম অম্বুগৰি সেই ঠাইৰ নাম কুকুৰাকাটা হৈছে । এতিয়া দেৱালয়ৰ ওচৰৰ ঠাই হাবি জঙ্গলৰে পৰিপূৰ্ণ । দেৱালয়ৰ বঠ আদি কালৰ সোঁতত প্ৰকৃতিৰ তাণ্ডলীলাত লান গৈছে । নাথোন দেৱালয়ৰ চাৰিওফালৰ বেৰ

পকী দেহালে নাম মাত্র পূৰ্ব্বৰ স্মৃতিৰ সাক্ষী দি আছে । এতিয়া তাত ধৰ্মকা বেদীৰ ওপৰত খেৰি ধৰব ভিতৰত বছৰি সামান্য ধৰণে দুৰ্গোৎসৱ পূজা হয় । দেৱালয় ধনিৰ নাম কুকুৰাকাটা কিয় হ'ল সেই সন্দেহে এই আখ্যানটি । আখ্যানটি এই, প্ৰাগ্‌জ্যোতিষাধিপতি নবকামুৰ্বে এদিন কামাখ্যা দৰশন কৰিবলৈ গৈ আই কামাখ্যাৰ স্তনমোহিনী ৰূপ দেখা পালে । ভোগমুখৰ পুত্ৰ নবক দেৱী কামাখ্যাৰ অপকৃপ ৰূপ-লাষণ্য দেখি ভগৱতা কামাখ্যাক পত্নীভাৱে পাবলৈ মন মেলিলে । শেষত মোহাভক্ত হৈ নবকে কামাখ্যাৰ ওচৰলৈ যিৱাৰ প্ৰস্তাৱ কৰি দূত পঠালে । কামাখ্যাৰ দূতৰ মুখে নবকৰ প্ৰস্তাৱ শুনি প্ৰমাদ গণিলে । শেষত অন্তোপায় হৈ নবকলৈ সামধান পঠালে যে, যদি নবকে একে বাতিৰ ভিতৰতে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰেদি শিলৰ সাঁকো এখন দি নীলাচলৰ পৰা কৈলাশলৈ যাব পৰা সুবিধা কৰি দিব পাৰে, তেন্তে তেওঁ নবকৰ পত্নী হোৱাত সন্মত । কিন্তু সেই সাঁকো দিয়া কাম আজি বাতিৰ ভিতৰতে শেষ কৰা উচিত নহু তেওঁৰ মনৰ ভাৱ পৰিবৰ্তন হব পাৰে । দূতৰ মুখত নবকে দেৱীৰ এই সামধান শুনি পৰম আনন্দিত হৈ সন্ধ্যা সময়ৰ পৰা সাঁকো সজা কাম আৰম্ভ কৰালে । নবক নিজে তাত উপস্থিত থাকি শিলী সকলক পৰিচালনা কৰিব ধৰিলে ।

আই কামাখ্যায় দেখিলে যে, নবকে বাতির ভিতৰতে সঁাকোৰ কাম শেষ কৰিব । কালি বাতি পুতাই তেওঁ নবকাসুৰৰ পত্নী হ'ব লাগিব । দেৱীয়ে ভাবি চিন্তি নবকৰ কামত বিধিগি ঘটাবলৈ তেওঁৰ প্ৰধান সহচৰী ভৈৰৱী এগবাকীক পঠালে । ভৈৰৱীয়ে গৈ বাতি নোপুৰাও-তেই কুকুৰা কপ ধৰি নবকৰ আগত কুকুৰাৰ দৰে চিঞৰি বাতিপুৰাৰ নিদৰ্শন দিলে । কুকুৰাৰ অন্তায় আচৰণ দেখি নবকৰ খংউঠি কুকুৰাক কাটিবলৈ খেদা ললে । কুকুৰা উৰিউৰি পলায় নবকৰ আগে আগে যাবলৈ ধাৰিলে । নবক কুকুৰাৰ মায়াত ভোল গ'ল । শেষত উৰোঁতে উৰোঁতে কুকুৰাবো ভাগৰ লাগিল । ইফালে বাতিও শুভাত হৈ আহিল । এনেতে নবকে কুকুৰাটো বৰ্তমান য'ত কুকুৰাকাটা দেৱালয় আছে তাতে থওখণ্ড কৰিলে । নবকে কুকুৰাৰ মায়াত পৰি নিজৰ প্ৰতিজ্ঞা বন্ধা কৰিব নোথাবা বাবে লজ্জিত হৈ কামাখ্যাৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিলে । দেৱী ভুট্ট হৈ নবকৰ দাবা তাতে এটি মন্দিৰ ৰাঙ্কি তাত তেওঁৰ পূজা কৰিবলৈ আদেশ দি ক্ষমা কৰিলে । দেৱীৰ আদেশ মতে নবকে সেই কুকুৰাকাটা ঠাইতে মন্দিৰ ৰাঙ্কি কামাখ্যাৰ পূজা কৰিলে । তেতিয়াৰ পৰা এই কুকুৰাকাটা দেৱালয় হ'ল আৰু তাত এতিয়ালৈ দুৰ্গোৎসৱপূজা চলি আহিছে । এই মন্দিৰকে কোচ ৰজা সকলে সংস্কাৰ কৰি দেৱোৎসৱ মাটি দান কৰি পূজা চলি থাকিবলৈ সুবিধা দিছিল । এয়ে কুকুৰাকাটা দেৱালয়ৰ

আখ্যান । ভাৰতবৰ্ষ আৰু এখন দেৱালয় আছে তাৰ
 নাম মূৰাদেশ্বৰ । মূৰাদেশ্বৰ দেৱালয় সম্বন্ধে আসামৰ
 সুপ্ৰসিদ্ধ ঐতিহাসিক ব্ৰিষ্টিত প্ৰতাপচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে
 পঞ্চম বছৰৰ একাদশ সংখ্যা আৱাহনত এটি প্ৰবন্ধ
 প্ৰকাশ কৰিছে । তাত তেখেতে সেই দেৱালয় সম্বন্ধে
 বি কিস্বদন্তী প্ৰকাশ কৰিছে তাত বাদেও আন এটি
 কিস্বদন্তী মঙ্গলদৈ জনসমাজত প্ৰচলিত আছে কিস্বদন্তী
 আছে যে, কামাখ্যা পীঠৰ বেঙ্গুকলাই নামে এজন পুজাৰী
 আছিল বঙ্গুকলাইে দেৱীক পূজাৰে ভূট্টকবি দেৱীৰ ৰূপদৰ্শন
 কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল; কিন্তু এইকথা বেঙ্গুকলাইত বাদে
 আনে . . . দেৱীৰ মানা তা ছল । বেঙ্গুকলাইে কিন্তু
 বংশবৰে ৮ সামৰিব নোৱাৰি এই কথা মহাবাজ নবনাৰায়ণ,
 ও বৃন্দাবন চলাৰায়ৰ আগত প্ৰকাশ কৰে । তেতিয়া
 নবনাৰায়ণ চলাৰায়ৰ দেৱীৰ ৰূপ চাবলৈ বৰ টোকা হল
 আৰু তেওঁ কৰ কথ মতে তেওঁলে কক জঁৱত লুকাই
 ধৈ দেৱীৰ ৰূপ দৰ্শন পাবলৈ পূজা আৰম্ভ কৰিলে ।
 দেৱীৰ হাক নানা বাবে দেৱী কলাইৰ কাণ্ডিত অস-
 ছট্ট হৈ সাপ মিলে যে কলাইৰ শিবচ্ছেদ হওক আৰু
 নবনাৰায়ণ চলাৰায় পীঠ দৰ্শন কৰিবলৈ আহিলে তেওঁ
 লোকৰ বংশ নাশ হওক । তেতিয়া তেওঁলাকে দেৱীক
 বহুতো তুতি কৰাত তেওঁলোকে দৰ্শন কৰিব পাৰিব
 কিন্তু তেওঁলোকৰ বংশধৰ সকলে কৰিলেহে বংশ নাশ

হব বুলি শাপ দিলে । নবনাৰাধণ চিলাবায়ে ত্ৰেতিয়া
 তেঁওলোকৰ প্ৰিয় পূজাবীৰ নাম চিৰস্মৰণীসকৈ বাধিব
 কাৰণে কলাইৰ জন্মস্থানত এটি দেবীমন্দিৰ স্থাপন
 কৰিলে আৰু দেবীৰ শাপত কলাইৰ মূৰ ছিঁজাৰ চিন
 বাধিবলৈ উক্ত দেৱালয়ৰ মূৰটি নোহোৱাকৈ মন্দিৰ
 নিৰ্মাণ কৰালে । এষ্ট কাৰণে এই মন্দিৰৰ নাম মূৰ'-
 দেৱৰ বা মূৰাদেৱালয় হল । গুনা'যায় এতিয়া চিলাবাঘৰ
 বংশধৰ ন স্ত্ৰীৰাজকোঁৱ সকলে এই কিষ্কদ্বীপ ওপৰতে
 বিশ্বাস কৰি কালখাপো শৰ্ম নকৰে । বেন্দুকলাইৰ
 নাম তথা ব ত্ৰৈলোক্যৰ নাম কালাগাওঁ হয় ।
 কালাগাওঁ নামৰ পৰা এংল আশ্ৰিত ।

(

এতিয়া কলিকতাৰ মৰকত - ৰ পৰিপূৰ্ণ যুগৰ পিচৰ
 যুগত ২৩-১৯৩৩ পৰ্য্য, ২৩ - ৰাী আদি বংশৰ বজাই
 ৰাজত্ব কৰা প্ৰমাণ পোৱা . বৰ্তমান বৰনাকুছি
 মৌজাৰ অংগত .ৰ কল - গাওঁত জয়পাল নামে
 এটা ডাকৰ পুথুৰ দ্বাৰে . ৰ পানী এতিয়াও
 মাহুৰৰ ব্যৱহাৰৰ উপযোগী হৈ আছে । কিন্তু যদি
 সোণকালে পুথুৰী সংৰক্ষণ কৰা নহয় তেন্তে পানী বেয়া
 হব আৰু এই পুৰণি কাৰ্টিচিন ঠিককাললৈ লোপ পাব ।
 আজি প্ৰায় ২০।২৫ বছৰ মানৰ পূৰ্বে বৰনাকুছিৰ মৌজা-
 দাৰ আৰু দিগাকুছিন বড়া তহচিলদাৰ ডাকবীয়াই এই

পুখুৰী সঙ্ঘৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল । কিন্তু সংস্কাৰৰ কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰিবলৈ সমৰ্থ নহল । তেতিয়া মানুহে দেখিছিল যে, এই পুখুৰীৰ ভিতৰত এটা ইটাৰ পকি গড় আছে । ইটা বিলাক বহুকালৰ পূৰ্ণ ইটাৰ ধৰণৰ । এই পুখুৰীৰ নামেই পৰিচয় দিছে যে, ই পাল বংশী বজাৰ সুকাৰ্ভি । অসমত পাল বংশী বজাই বাজাই কৰিব প্ৰায় ১২০০ মান বছৰ হ'ল । পাল বংশী ৪ৰ্থ বজা সুবপালে তেওঁৰ পিতৃৰ নাম জয়পাল যুগমৌড়াকৈ বাণিবৰ কাৰণে এই পুখুৰী খণ্ডায় । এই পুখুৰীৰ পৰা প্ৰায় আধা মাইল দক্ষিণে লিখকৰ নিচেই ঘৰৰ ওচৰতে এটি আলি চিন থকা ঠাই আছে ; তাৰ নাম জয়ৰ আলি । সম্ভবতঃ এই জয়ৰ আলিও পাল বংশী সুবপাল বজায়ে বন্ধোৱা । এই আলিৰ পৰা প্ৰায় ১০০টাৰ মান আতৰত এটা ডাঙ্গৰ পিটনি পুখুৰী আছে । পুখুৰীৰ নাম দেহবাজ, দেহবাজ পুখুৰীৰ পাবৰ পৰাই সংলগ্ন থকা এডোখৰ বৰ ওখ ঠাই আছে তাৰ নাম ঝাৰবৰড়ি । এই ঝাৰবৰড়িত বজাৰ নগৰ আছিল বুলি এতিয়াও কিম্বদন্তী আছে । সেই নগৰ বুলি কোৱা ঠাইত টকাৰ ঘাগৰি দেখা মানুহ এতিয়াও বহুত জীয়াই আছে । এই ঝাৰবৰড়ি জয়বৰড়িৰ অপভ্ৰংশ নাম হব পাৰে । জয়বৰড়ি, ঝয়বৰবি, ঝাৰবৰড়ি । অনুমান হয় ইয়াতে জয়পালৰ নাম অনুসাৰে এখনি নগৰ আছিল ।

কিষ্কা জয়পালেই নগৰ পাতি বাস কৰিছিল ।

এই ঠাইৰ পৰা প্ৰায় আধা মাইল আঁতৰত বলদেৱ নামে আৰু এটি বৰ ডাঙৰ পুখুৰী আছে । পুখুৰীটোৰ কালি পৰিমাণ ১২ পুৰা মান হ'ব । পুখুৰীটোৰ নামৰ পৰা নিশ্চয়কৈ জনা যায় যে বলবৰ্মদেৱ বজ্জাই এই পুখুৰী খণ্ডাইছিল । আগতে উল্লেখ কৰা দেৱৰাজ নামৰ পুখুৰীও বলবৰ্মদেৱ বজ্জাই খনোৱা বুলি নিশ্চিত অনুমান হয় । কিয়নো বলবৰ্মদেৱ বজ্জা এই নামৰ পৰা গৈ বলবৰ্ম লোপ হৈ দেৱৰাজ শব্দ আছে গৈ ।

জয়পাল পুখুৰীৰ পৰা ৪ মাইলমান আঁতৰত সৰ্ব্বাৰ্দ্ধী মৌজাৰ ভিতৰত বৰমপুৰ নামে এটা বৰ প্ৰকাণ্ড পুখুৰী আছিল । পুখুৰীৰ মাটি কালি আছিল ১০১/১ লোহা । আজি মাথোন ১০/১২ বছৰমানৰ পূৰ্বে এই পুখুৰী নৈ নদীয়ে পুতি পেলালে এতিয়া হ বাকৰিত পৰিণত হৈছে । পুখুৰীৰ ওচৰতে এখন গাওঁ আছে তাৰ নাম বৰমপুৰ । বৰমপুৰ ব্ৰহ্মপুৰ নামৰ অপভ্ৰংশ বুলি অনুমান হয় । পালবংশী ব্ৰহ্মপালে যে ইয়াতে ব্ৰহ্মপুৰ নামে নগৰ পাতি পুখুৰী খণ্ডাইছিল এনে অনুমান কৰিব পাৰি ।

এই সৰ্ব্বাৰ্দ্ধী মৌজাৰ ভিতৰতে আৰু এটি পুখুৰী আছে তাৰ নাম গোৰাকটা । পুখুৰী খান্দোতে আঁৰব গোৰাকটা গৈছিল দেখি এই পুখুৰীৰ নাম গোৰাকটা হয় বুলি ইয়াত কিম্বদন্তী আছে । কিম্বদন্তী আছে যে

এই ঠাইতে আছিল। লক্ষীর স্বরূপ আহি কালত রাণীয়ে
 এটি পুত্র সম্ভান হ'ব কৰে। পুত্রটি সৰুৰ পছা বর
 বাহবলী আৰু আৰিমার জিতি কুৰা আছিল দেখি
 আৰিমন্ত বুলিছিল। লৰাটি ডাঙ্গৰ হৈ নিজ বাহবলেৰে
 সেই ঠাইৰ তলতীয়া সকলো রজাকে জিনি ডাঙ্গৰ রজা
 হ'ল। শেষত তেওঁৰ রাজ্যবিস্তারৰ বাবে পূব দেশলৈ
 গমন কৰিলে, আৰু পূব দেশৰ রজাৰ লগত যুদ্ধ কৰি
 রজাক বধ কৰি বিজয়ৰ চিন মাতৃক দেখুৱালে। পূব
 দেশৰ রজাৰ মূৰটো কাটি লৈ আছিল। মূৰ আৰু মাকক
 দেখুৱালত মাকে তেওঁৰ পাতৰ মূৰ বুলি চিনি পাহ কান্দিব
 ধৰিলে আৰু শিহ্নবধী বুলি পুত্ৰক আৰিমন্তক ভংগন ক'ৱলে।
 পিতৃৰাজ্যৰ পৰা মাছুহে গৈ তেওঁক সিংহাসনত বহুৱাবলৈ
 লৈ নাহল; আৰিমন্ত আহি রজা হৈ মাকক তেওঁৰ রাজ-
 ধানালৈ আনিবলৈ বহুত চেষ্টা ক'ৱলে; কিন্তু পূৰ্বতে
 পাতৰ পৰা ত্যাগ হোৱা হুখত তেওঁ পুনৰ রাজধানীলৈ
 ঘূৰি নাহিল।

তোতৰু রজা আৰিমন্তৰ বুঢ়া মাকক থাকিবলৈ এতিয়া
 ব'ত বুরিনগৰ পুখুৰী আছে তাতে নগৰ পাতি দিলে।
 এতিয়াও এই পুখুৰীৰ পৰা অলপ দূৰৈত নগৰৰ চিন
 থকা দেখা যায় বুলি কয়। এই আখ্যানৰ পৰা সুন্দৰকৈ
 জনা যায় যে এই বুঢ়ানগৰ পুখুৰী জিতাৱীবংশী আৰিমন্ত
 ৰমাই খণ্ডোৱা।

(৩৫)

বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰত ভালকৈ বৰ্ণোৱা আছে ।

(৫)

ওপৰক বৰ্ণনা কৰা স্মৃতি বিগ্ৰহিত কাল ডোখৰৰ পিচত মঙ্গলদৈত কোচবংশী নবনাবায়ণ বজাই বাজহ কৰে । আসামবৃদ্ধী দৰঙ্গী বাজ বংশাবলী আদিয়ে তাৰ বিশেষ প্ৰমাণ দিছে । মঙ্গলদৈৰ ওপৰেদি বোৱা গোষ্ঠীটো কমলাৰ আগৰ কাষত থকা বোটা, ভৈৰৱকুণ্ড, নলখামৰা মঠ আদিৰ বিষয়ে তাক প্ৰমাণ দিছে । আহোম ৰাঢ়া আক্ৰমণ কৰিবলৈ যাওঁতে এই বোটাৰ বৰিত চিলাৰায়ে বাহৰ কৰি আছিল, ভয়ৰাকুণ্ড আৰু নলখামৰাত মঠ পাতি ভোগধনৌক বহুত মাটি পূজা সেৱাৰ কাৰণে দান কৰিছিল । চিনাকোনা গাওঁ চিনাকোনীয়া ব্ৰাহ্মণক নবনাবায়ণ বজাহ দান কৰিছিল । চিনাকোনা গাওঁ বৰ্তমান চিনাকোনী মৌজাৰ ভিতৰত ।

নবনাবায়ণ বজাৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ ভ্ৰাতৃপুত্ৰ বঘুৰায়ে এই মঙ্গলদৈ বাজহ কৰে । বঘুৰায়ৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুত্ৰ পৰীক্ষিতনাবায়ণে মঙ্গলদৈৰ অন্তৰ্গত মোহনপুৰত ৰাজধানী পাতি নিগাজাকৈ বাজহ কৰে । পৰীক্ষিত নাবায়ণৰ জীয়েক মঙ্গলদেৱীৰ নাম মতে এই ঠাইৰ নাম মঙ্গলদৈ হয় । পৰীক্ষিতনাবায়ণে জীয়েক মঙ্গলদৈক আহোম ৰজা স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহলৈ বিয়া দি আহোম ৰজাৰ লগত মিত্ৰতা সূত্ৰত আবদ্ধ হয় ।

পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ লগত নবনাৰায়ণৰ পুত্ৰ স্কন্ধীনাৰায়ণৰ
বিবাদ হয় আৰু দিল্লীৰ বাদছাহৰ তলতীয়া স্বীকাৰ
কৰি মুছলমানৰ দ্বাৰাই দৰংৰাজ্য আক্ৰমণ কৰায় ।
পৰীক্ষিতনাৰায়ণ আৰু মুছলমানৰ ভিত্তবত হোৱা যুদ্ধত
পৰীক্ষিত হ'বে আৰু মুছলমানৰ হাতত বন্দী হৈ দিল্লীলৈ
স্থানান্তৰ হয় । পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ পুত্ৰ বলিতনাৰায়ণ
সেই সময়ত বাঙালী মোহনপুৰত আছিল । পিতৃবন্দী
হোৱা সন্ধান পায় তেওঁ আহোম ৰাজ্যলৈ গৈ বৈণায়েক
ৰজা স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহৰ সহায় লয় । প্ৰতাপসিংহে
তেওঁক সহায় দান কৰি মুছলমানৰ লগত যুদ্ধকৰি মুছল-
মানক ছটুৱাই *হবেক পৰীক্ষিতনাৰায়ণক মুক্ত
কৰে । পৰীক্ষিতনাৰায়ণ কিন্তু ৰাজ্যলৈ পুনৰ উভতি
নাই তেওঁ পৰ্যটন কৰি গৈ প্ৰয়াগত স্বৰ্গী হয় ।

পৰীক্ষিতনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুতেক
বলিতনাৰায়ণে ধৰ্মনাৰায়ণ নাম লৈ দৰংৰ ৰাজধানী
মোহনপুৰৰ ৰাজপাটত উঠে । ধৰ্মনাৰায়ণ ৰজা হোৱাৰ
পূৰ্বে এবছৰ কাল দেশত ৰজা নোহোৱাকৈ আছিল ।
অ'চ পৰাক্ৰমী মুছলমানৰ লগত দেশৰ সকলো বিষয়া
যুদ্ধত লিপ্ত আছিল । তথাপি দেশত কোনো অশান্তিয়ে
দেখা দিয়া নাছিল । ইয়াৰ পৰা বুজা যায়, দৰংৰাজ্যৰ
প্ৰজাস্বায়ম বেনে শান্তিজনক আছিল ।

ধৰ্মনাৰায়ণৰ ৰাজত্ব কাল ভোখবতে দৰংৰাজ্যৰ বিশেষ

উন্নতি হয় । বঙ্গা ধৰ্ম্মনাবায়ণ বৰ বিখ্যেংসাহী ধাৰ্ম্মিক
 নৃপতি আছিল । এই বাবেও তেওঁৰ নাম ধৰ্ম্মনাবায়ণ
 আছিল বুলি কয় । ধৰ্ম্মনাবায়ণ তেওঁৰ বাজবানী মোহন-
 পুৰত মহাবাজ বিজয়াদিত্যৰ আৰ্হিবে নববহু সভা
 পাতিছিল । পীতাৰৰ সিদ্ধাস্তবাগীশ, কবি বাৰসবস্বতী,
 বৈষ্ণুকবি জলতন্ত্ৰবিদ পণ্ডিত চন্দ্ৰশেখৰ সাগৰখড়ি,
 জ্যোতিষী কবি নিত্ৰাবল্লভ মহাজন সূৰ্য্যখড়ি, ব্যাস
 সৰ্বানন্দ, দ্বিজনৰসিংহ, বেদজ্ঞা, সাধন শক্তিসম্পন্ন বিদূষী
 মহিলা পাবিজাতী ব্যাসনী সূকাব নাৰায়ণদেব, আদি
 পণ্ডিত সকলৰ দ্বাৰা তেওঁৰ বাজ সভাৰ শে ভাবৰ্দ্ধন
 কৰিছিল । এইজন মহাধৰ্ম্মিষ্ঠ বজাই বহুতো মাটি-
 বাবা নানকাৰ, দেবোত্তৰ, ব্রহ্মোত্তৰ, নিশ্চিন্থেবাজ আদি
 দান কৰি বেদজ্ঞ ব্রাহ্মণ আৰু আশ্ৰয় বৈষ্ণৱসকলৰ
 দ্বাৰাই বহুতো সত্ৰ পাতিছিল । মাহৰিপাবাব কুদ্ৰেশ্বৰ
 দেৱালয় আৰু ঠৈবাবাৰী ষ্টেচনৰ ওচৰত থকা তাম্ৰেশ্বৰ
 দেৱালয় এই সময়তে স্থাপন হোৱা বুলি অহুমান হয় ।
 সত্ৰাবলাকৰ ভিতৰত খটবা, বিশ্বাসত্ৰ, হৰিপুৰ, ঠৈবাগী,
 বামাণ্ড, চিন্তামণি, ভৱদেৱ, দেৱানন্দ আদি ।

খটবা—দিপীলা মৌজাৰ ভিতৰত খটবা নামে গাওঁত ।
 শ্ৰীধৰদেৱৰ প্ৰধান শিষ্য ৮গোবিন্দ আঠৈয়ে এই সত্ৰ
 স্থাপন কৰে । এই সত্ৰ মহাপুৰুষীয়া মন্ত্ৰদায়ক । দিপীলা
 মৌজাদাৰ শ্ৰীযুত কৃষ্ণকান্ত মহন্ত সত্ৰৰ স্থাপন কৰ্তা

৮গোবিন্দ আঠৈৰ বংশধৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে ।

বিশ্বাসত্ৰ— হিন্দুধোপা মৌজাৰ ভিতৰত । এই সত্ৰৰ বিশেষত্ব এইটোৱে যে, সত্ৰৰ স্থাপিত বিগ্ৰহ দেৱীমূৰ্ত্তি । মঙ্গলদৈৰ আনসত্ৰত দেৱীবিগ্ৰহ নাই । ওপৰত উল্লেখ কৰা খটৰা সত্ৰত মহাপুকৰীয়া হলেও বাম লক্ষণ সীতা হনুমান লব কৃষ্ণৰ মূৰ্ত্তি স্থাপিত আছে । এই ঠাইৰ মহাপুকৰীয়া ধৰ্ম্মৰ ভিতৰতো মূৰ্ত্তি পূজাৰ প্ৰচলন আছিল ।

হৰিপুৰ— দিপীলা মৌজাৰ ভিতৰত দামোদৰী সম্প্ৰদায়ৰ সত্ৰ । এই সত্ৰ স্থাপনকৰ্ত্তা পুকৰীয়াৰ দৰজাৰজাৰ পৰা বহুতো প্ৰক্ৰান্তৰ ভূমি দান পায় । ত্ৰিযুত দিবাকৰ গোস্বামী বৰ্ত্তমান সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ ।

বৈবাগী— দাহী মৌজাৰ অন্তৰ্গত, দামোদৰী সম্প্ৰদায়ৰ সত্ৰ । এজন সাধকৰ যোগশক্তি দেখি দৰজাৰজাই প্ৰক্ৰান্তৰ দান কৰি এই সত্ৰ পতাই বৰ্ত্তমান সাধকাবে উক্ত সাধকৰ বংশৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে ।

বামনুদি— লোজ্ৰাই মৌজাৰ ভিতৰত মহাপুকৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ সত্ৰ । হৰিহৰ আঠৈ এই সত্ৰৰ স্থাপনকৰ্ত্তা । ত্ৰিযুত ধৰ্ম্মনাৰায়ণ গোস্বামী এই সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ ।

চিত্তামণি— বঙ্গামাটি মৌজাৰ ভিতৰত । এই সত্ৰৰ স্থাপনকৰ্ত্তাজন ত্ৰিচৈতন্য সম্প্ৰদায়ৰ । এই বাবেই এই সত্ৰৰ নাম ত্ৰিচৈতন্য বা চিত্তামন্য বোলে । এই সত্ৰত থকা শিৱৰ কাকচাৰ্য্যবোৰ দেখি অনুমান হয়

এই সত্ৰ বহুদিন পূৰ্বে প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল।

ভৱদেৱ — এই সত্ৰ পালবংশী বজাৰ দিনত সংস্থাপিত হয়। হৰিনন্দন বজাৰ প্ৰধান অমাত্য ভট্ট ভৱদেৱে ৰাজপুলৰ দিগ্বিজয় কালত এই সত্ৰ নিজ নামত প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এই সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ শাস্ত্ৰজ্ঞ পণ্ডিত ধৰ্ম্মদেৱ গোস্বামীক ১৬৯৩ শকৰ ২১ ফাগুনত শ্ৰীকৃষ্ণসিংহ বজাই প্ৰথম পত্ৰিকাসহ বহুত ব্ৰহ্মোত্তৰ ভূমি দান কৰিছিল। এই খন লোক্ৰাই মৌৰ্য ভিতৰতে দামোদৰী সম্প্ৰদায়ৰ সত্ৰ। ঈশ্বৰদেৱ অশ্ৰুতম সাহিত্যিক শ্ৰীমত ভূৱনচন্দ্ৰ গোস্বামী এই বংশৰ বংশধৰ।

দেৱানন্দ — ঈশ্বৰদেৱী মৌজাৰ ভিতৰত দামোদৰী সম্প্ৰদায়ৰ সত্ৰ। ঈশ্বৰদেৱ অশ্ৰুতম সাহিত্যিক উৎসাহী ডেকা শ্ৰীমত মৃত্তানন্দ গোস্বামী দেৱ এই সত্ৰৰ স্থাপন কৰ্ত্তা গোস্বামী দেৱৰ বংশধৰ। ৩দেৱানন্দ গোস্বামী এই সত্ৰৰ স্থাপনকৰ্ত্তা। এই সত্ৰ আহোমৰজা সকলৰ দিনত এই সত্ৰৰ উন্নতি হয়।

মাজবাৰী সত্ৰ — এটখন ওৰাং মৌজাৰ ভিতৰত মহাপুৰুষীয়া সত্ৰ। এই সত্ৰৰ স্থাপনকৰ্ত্তাজন গোবিন্দ আট্টেৰ বংশধৰ।

মাৰী সত্ৰ — লোক্ৰাই মৌজাৰ ভিতৰত। এই সত্ৰত থকা দৌল নামঘৰ ও শিলৰ কাৰুকাৰ্য্যঘোৰে ইখানত প্ৰমাণ কৰে যে বহুকাল পূৰ্বে ই প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল।

এতিয়া দবঙ্গীদজ্জাৰ বাঙ্গালীসকলৰ সভাপণ্ডিত সকলৰ বিষয়
চমু বৰ্ণনা কৰা হওক ।

পীতাম্বৰ সিদ্ধান্ত বাগীশ — এওঁ এজন স্মৃতি
বিশাৰদ মহাপণ্ডিত । এওঁৰ পাণ্ডিত্য গুণত মোহিত
হৈ দবঙ্গীদজ্জাই প্ৰয়োচিত আৰু দীক্ষাগ্ৰন্থ কৰি লৈছিল ।
মঙ্গলদেৱ সাহিত্য সেৱী হৈ যুত জগনথ ভট্টাচাৰ্য্য এওঁৰ
বংশধৰ বুলি পৰিচয় দিয়ে । ঘৰ সৰাবাড়ী মৌজাৰ
সৰাবাৱী গাওঁত ।

বাম দেৱস্বতী — এওঁ মহাভাৰত ভঙ্গীয়া পদলৈ
ভাঙেতা নিখ্যাত কবি । দবঙ্গৰ বাঙ্গালীৰ সভাপণ্ডিত
এওঁৰ ঘৰ কতাহীৰ ওচৰৰ চমতীয়া গাওঁত সৰাবাড়ী
মৌজাৰ ভিতৰত । চলিত পণ্ডিতৰ মতে এওঁ কামৰূপ
জিলাৰ অন্তৰ্গত চামটাৰ । কিন্তু তেওঁৰ ঘৰ কামৰূপ
চামটাত নাছিল ; আছিল মঙ্গলদেৱ মহকুমাৰ অন্তৰ্গত
কতাহী গাওঁৰ ওচৰতে থকা চমতীয়া গাওঁত । চমতীয়া
গাওঁত অতিভবে পৰা নহতো পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ বাস কৰি
আহিছে । এতিয়াই সেই সকলৰ বংশধৰ সকল তাত আছে ।
চমতীয়া নামৰ গাওঁ নৰ নামটো সেই সময়ৰ পৰা এতিয়ালৈ
অলপো অলপো নোহোৱাকৈ চলি আহিছে । কবিৰ
জন্মিত অসমীয়া মহাভাৰত বিৰাট পৰ্বৰ ৫ৰ্থ অধ্যায়ৰ
বৰ্ণনাত দেখা যায় যে—

গ্রাম মধ্যে সাবোচ্ছাব, চমতীয়া নাম যাব,
 কপাহ ঠাৰ মধ্যে লেখি যাক ।
 ব্ৰাহ্মণ সকলে তাত, ভাগবত অবিশ্ৰাম
 অভ্যাসি থাকয় সবে তাত ॥
 ত'তে ভৈলা দ্বিজবৰ সজ্জনৰ প্ৰিয়কৰ,
 শুনিলে কৰ্ম্মত যাব বতি ।
 ধীৰ বৈৰ্য্য শাস্ত শিষ্টে, দেৱ দ্বিজ আৰাধ্য
 যাব নাম বাম সবস্বতী ॥

এই পদৰ উল্লেখ থকা চমতীয়া গাওঁ বৰ্ত্তমান মঙ্গল
 দৈৰ অন্তৰ্গত চমতীয়া গাওঁকহে বুজায় । পদত লিখা
 কপাহঠাৰ শব্দে বুজোৱা গাওঁ খনিৰ নাম কতাহী ।
 কতাহী বৰ ডাঙৰ গাওঁ, আৰু চমতীয়া কতাহীৰ ওচৰ
 সৰু গাওঁ । কতাহী আৰু চমতীয়া তাঁতৰ পৰা মানুহে
 এখন গাওঁ বুলিয়েই ভাবে । বৰ্ত্তমান কতাহীৰ নাম
 সেই সময়ত কপাহঠাৰ আছিল । কতাহী, কপাহী,
 কপাহঠাৰ শব্দটো বৰ্ত্তমান 'টাৰি' শব্দৰ নিচিনাকৈ ব্য'হাৰ
 হৈছিল । এতিয়াও মঙ্গলদৈত একেলানীয়ে বহুতঘৰ
 মানুহ বাস কৰা ঠাইক টাৰি কোলে । কিম্বা ঠাৰ
 শব্দই মঙ্গলদৈত বৰ্ত্তমানো ব্যৱহাৰ হোৱা, ঠেৰ বা ধেৰ
 শব্দক হে বুজাইছে । কাৰ ঘৰৰ বা কোন বংশৰ বা
 ইত্যাদি কোনো বিশেষণ থকা ঠাট্ট, মানুহ বা বংশ
 বুজাওঁতে মঙ্গলদৈৰ মানুহে এতিয়াও ঠেৰ বা ধেৰ শব্দ

ব্যবহাৰ কৰে । যেনে “প্ৰঃ—তুমি কাথেৰ ? উঃ—মই
হলিবাম থেৰ । কিঞ্চ! মই বৰুৱা থেৰ, নতুবা মই
কতাহীয়া থেৰ । এই থেৰ শব্দ হয়টোং তেতিয়া ধাৰ
বা ঠাৰ শব্দ আছিল । এই বাবে চমতীয়া যে কতাহী
গাওঁৰ ৫চৰৰ চমতীয়া ই নিশ্চয় । বামসৰস্বতী দ্বন্দ্বী-
বাক্য সভাৰ সভাপণ্ডিত যে আছিল তাত অকণো সন্দেহ
নাই । অসমীয়া মহাভাৱতৰ অন্তৰ্গত উত্তোগ পৰ্কৰ ৬ষ্ঠ
অধ্যায়ত বৰ্ণনা দিওঁতে কবিয়ে লিখিছে যে,—

পৰাক্ৰমে গুণালয়,   কপে যেন ধনঞ্জয়,
যাৰ যশ দশোদিশে গৈলা ।

ধৰ্ম্মবন্ত দেখি সাৰ,   স্বৰ্গ মহাৰাজা যাৰ,
ধৰ্ম্মনাৰায়ণ নাম থৈলা ॥

আমাৰ আশিষাববে,   যাচ্ছত্ৰ দিবাৰবে,
ধৰ্ম্মনাৰায়ণ চিবলীৰ ।

স্বধৰ্ম্মে পালিয়ো প্ৰজা,   ছয়ো একছত্ৰ ৰাজা,
সদা বৰ দিয়ন্তোক শিৱ ॥

ভনিয়োক সভাসদ,   ইটো ভাৰতৰ পদ,
বঢ়া টুটী দোষ কমা কৰি ।

পুষ্পাঞ্জলি কৰি স্তুতি.   বোলে বাম সৰস্বতী,
সঘনে ঘূষিও বাম হৰি ॥

বাম সৰস্বতী যে দ্বন্দ্ববাক্য ধৰ্ম্মনাৰায়ণৰ সভাৰ কবি
আছিল, এই পদ কেৰাংকিয়ে প্ৰমাণ দিয়ে । কবি

বাম সৰ্ব্বতীৰ বংশতে আৰু কেবাজনো কবি আছিল, চন্দ্ৰভাৰতী, আচাৰ্য্য, কণিচন্দ্র আৰু কবি চুড়াৰ্শ্বণ । এওঁলোকৰো বচিত পুথি আছে ।

সাগৰ খাঁড় = এওঁ লোকটাই মৌজাৰ তিতবৰ গৌৰাণ-
বাৰ গাওঁৰ আছিল । এওঁৰ পুৰাণাম চন্দ্ৰশেখৰ নাগৰ-
খৰি । এওঁ কলতৰ্ব্বন্দ পণ্ডিত, জ্যোতিষী কবি আৰু
বৈষ্ণৱ আছিল । এওঁৰ বচিত কুসুমবলী বধ অনমীয়া
নিদানশাস্ত আদি কেবাজনো পুথি আছে, উক্ত গাওঁত
এওঁৰ বংশৰ বহুত মানুহ এতিয়াও আছে ।

সূৰ্য্য খাঁড় = ঘৰ শোকাই মৌজাৰ নাথকপাৰা গাওঁত ।
এওঁৰ অংশৰ গ্ৰন্থ নক্ষত্ৰ গণনাৰ সিদ্ধান্ত আছিল ।
দেৱৰ বাসবংশাদলী এওঁ বচনা কৰিছিল । শ্ৰীমত ভগীৰাম
বৰুৱা সি.এ, আদি এওঁৰ বংশৰ মানুহ কেবাঘনো উক্ত
গাওঁত এতিয়াও আছে ।

নাৰায়ণ দেৱ = এওঁৰ ঘৰ ব্যাসপাৰা গাওঁত
আছিল । এওঁ পদ্মপুৰাণৰ অন্তৰ্গত বেউলাৰ আখ্যানৰ
বচক । এওঁৰ কবিতা অতি সুমধুৰ । কবিয়ে তেওঁৰ
বচিত পুথত নিজৰ পৰিচয় ক'তো দিয়া নাই । সেহ
বাবেই বঙালী প্ৰত্নতাত্ত্বিক সকলে এওঁক লৈ টনাত্মজ্ঞোবা
কৰে । পদ্মপুৰাণৰ অনমীয়া ভাঙনি কৰোঁতা ৬দুৰ্গাবৰ
আৰু ৬মনকৰৰ ১০০ বছৰৰ পিচত এওঁ পদ্মপুৰাণৰ
অন্তৰ্গত বেউলাৰ আখ্যান অনমীয়াতৈ অনুবাদ কৰে বুলি

আসামৰ 'মুপ্ৰসিদ্ধ প্ৰত্নতাত্ত্বিক আৰু সাহিত্যিক শ্ৰীযুত
 ভাবানাথ চক্ৰবৰ্তীয়ে লিখিছে। ৬দুৰ্গাবৰ কবিত্বৰ ভাষা
 আৰু ভাব দেখি তেওঁক নৰনাৰায়ণৰ বাজত্ব কালৰ
 কবি বুলি অনুমান হয়। ৬দুৰ্গাবৰ ১০০ বছৰৰ পিচত
 নাৰায়ণদেৱৰ কবিতা হলে, ষষ্ঠনাৰায়ণৰ বাজত্ব কালত
 পৰিব। তত্ৰপৰি কবিৰ কবিত্বৰ ভাষা দেখি নিশ্চয়কৈ
 কব পাৰি যে তেওঁ 'মঙ্গলদেয়' কবি আছিল। "কাৰ
 কাটিছিলো মই চালত উঠা পুঁঠ। সিকাৰণে স্বামীক
 মাৰি বাক দিলা জুই ॥" পুঁঠ এই শব্দটি মঙ্গলদেয়
 বা হাব তথ্য। পুঁঠক ওপৰ আসামত পুৰৈশাক কামৰূপতো
 পুঁঠেশাক আৰু মঙ্গলদেয় পুঁঠি বোলে যেনে বঙাপুঁঠ, বগাপুঁঠ,
 মকপুঁঠ, বৰপুঁঠ। তত্ৰপৰি বেউলাদেৱীৰ মঙ্গলদেতে জন্ম
 হোৱা বাবে, সেই ঠাইৰ সেই পুৰণি ঘটনাৰ স্মৃতি চিন
 দেখি অংক মঙ্গলদেৱ মামুতৰ প্ৰগাঢ় পদ্মাভাস্ত্ৰ দেখি
 কবিৰ সেই বিষয় আখ্যান লিখিবলৈ আগ্ৰহ জন্মা
 স্বাভাৱিক। বাসপাৰা নিাসা ৬ধাতুৰাম ওজাদেৱে
 তেওঁৰ বংশৰ বংশ পৰিচয় দিছিল। এনেস্থলত আমাৰ
 এই অসমীয়া কবিজনাক বঙালী প্ৰত্নতাত্ত্বিক সকলে
 'টান-আজুৰি দিগ্ৰাৰ দিয়া বাবে ছুখিত নটহ নোৱাৰে'।।
 'বাসু সৰ্বীমন্দ—এওঁৰ ঘৰ লোকাই 'মোজাৰ
 'অন্তৰ্গত' বাসপাৰা গাঁওত। এওঁ এজন বাগবাগিনী
 'শ্ৰী পায়ক আৰু কবি' আছিল। এওঁৰ উপাধি আছিল 'বাস

প্রাচীনবর্ণীয়া সাধক শ্ৰীযুত ৮দয়ানন্দ সুবৃন্দভীয়ে বাস .
 শক ব্যাখ্যা কৰি লিখিছে যে, যি চাৰি বেদ্যদি, আৰ্য্য .
 শাস্ত্ৰৰ সম্যকজ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিছে তেওঁকে বাস
 বোলে , বেদজ্ঞ পণ্ডিত বাস একোজন হিন্দুৰাজ সভাত .
 বাখি বৈদিক আলোচনা কৰা প্ৰমাণ দেখা যায় ।
 বহুৰ লগেলগে থাকি তেওঁলোকে (বাসে) বেদ ব্যাখ্যা
 কৰিছিল । কামৰূপৰ বৰ নগৰৰ ওচৰতে বাসপাৰা
 আছে বুলি জনা যায় । পশ্চিমৰ ফালেও এতিয়াও
 ন্যাস উপাধিধাৰী মানুহ থকা জনা যায় আৰু ব্যাসপুৰী .
 নামৰ গাওঁ থকাও জনা যায় । ব্যাসসকলে বৈদিক
 স্তোত্ৰাদি বেদৰ ভেদে বে বাগ-বাগিনী যুক্ত কৰি দেৱ দেৱীৰ
 পূজাৰ সময়ত গান কৰিছিল আৰু এতিয়াও মঙ্গলদৈৰ
 হিন্দু মানুহৰ ঘৰত আৰু দেৱীৰাজা সকলৰ বংশধৰ .
 সকলৰ ঘৰত মঙ্গলদৈত থকা ৮সৰ্বানন্দ ব্যাসৰ বংশধৰ
 সকলে দেৱ-দেৱীৰ পূজাৰ সময়ত মালাঞ্চি আদি গান
 কৰে । বহুতৰো বিশ্বাস আসামত বাগিনীৰ প্ৰথা নাই ।
 কিন্তু এতিয়াও এই ব্যাস সকলে বাগিনী গুৰুত্ৰ অসমীয়া .
 ভাষাত বহুকালৰ পৰে বচিত মালাঞ্চি গান কৰি তাক
 সপ্ৰমাণ কৰিছে ।

পাৰিজাত ব্যাসনী — এইজনী বেদজ্ঞাবিদ্যু
 মহিলা গুণবোস্ত্ৰ ব্যাস বংশ সন্তুতা আছিল ।
 এওঁ সাধনা শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰা বাক্যসিদ্ধি শাস্ত্ৰ লাভ কৰিছিল .

এওঁৰ ভগবতী সাধনাৰ শক্তি দেখি দরঙ্গীৰাজ ধৰ্ম-
নানায়ণে বহুতো মাটিবানী দান কৰি ৰাজসভাৰ সজা
পণ্ডিত কৰি লৈছিল। এওঁ চিৰকুমারী আছিল।
এওঁ বৰ ধৰ্মিষ্ঠা আছিল। আজিও তেওঁৰ বংশৰ
সকলো নৱনারীয়ে প্ৰতি শুভ কাৰ্য্যৰ আৰম্ভণতে “পাৰি-
জাত ব্যাধনৌৰ ধৰ্ম্মে বি কৰে ?” বুলি কয়।

মহাৰাজ ধৰ্ম্মনানায়ণে এটি পণ্ডিত সকলৰ দ্বাৰা শাস্ত্ৰাদি
ৰচনা কৰাই তেওঁৰ অধীনৰ দৰংৰাজ্যত সাম্য-মৈত্ৰী
স্বাধীনতাৰ ভাব প্ৰচাৰ কৰিছিল।

ধৰ্ম্মনানায়ণৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুত্ৰ মহেন্দ্ৰনানায়ণ
ৰজা হয়। মহেন্দ্ৰনানায়ণৰ ৰাজত্ব কালত আহোমৰজা
চক্ৰধ্বজ সিংহৰ লগত মুছলমানৰ যুদ্ধ হয়। মহেন্দ্ৰনানায়ণৰ
পুত্ৰ স্বৰ্ণৰাজ চক্ৰনানায়ণে কেইবা হাজাৰো মঙ্গলদেয়া
সৈন্য লৈ শৰাহঁঘাটত গৈ মহাবীৰ লাচিত বৰফুকনক
সহায় কৰিছিল।

মহেন্দ্ৰনানায়ণৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুত্ৰ চক্ৰনানায়ণ
মোহনপুৰৰ সিংহাসনত উঠি ৰজা হয়। চক্ৰনানায়ণৰ
মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰনানায়ণ ৰাজপাটত উঠে।
তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিচত তেওঁৰ পুত্ৰ আদিত্যনা বায়ণ মৌদ-
নানায়ণ, ধৈৰ্য্যনাৰায়ণ তিনিওজনৰ ভিতৰত সমানে ভাগ
কৰি লয়। এইখিনিৰ পৰা দরঙ্গীৰাজকোঁৱৰ সকলৰ
ভিতৰত ‘গৃহকলং হৈ ঋজ্য ঠানঠান’ হয়। এই সময়তে

তেওঁলোকৰ পিতৃৰাজ্য ভাগ হোৱাৰ লগেলগে পূৰ্বৰ পিতৃ-
 পিতামহ সকলৰ বহুৰূপে আৰ্জিত মাতৃভাষাৰ অমূল্য
 সম্পদ পৰিষ্কাৰ পুৰি বিলাক ভাগ কৰি কৰি লয় । তাৰ
 পিচত মৌদনাবাণ আৰু পৈশ্যনাৰায়ণৰ পুত্ৰ সকল তেওঁ
 লোকৰ পিতৃৰাজ্য একোটি অতি সামান্য অংশ কাৰ
 লয় । তাৰ পিচত কমে ভাগ হৈ গৈ তেওঁলোকৰ
 ভাগত থকা অংশ বিলাকত ছুই একোখন মোজাৰ
 সমান হৈছিল গৈ । আলোমৰাজা ইংৰাজৰ হাতলৈ যোৱাৰ
 লগেলগে দবংৰাজ্যও ইংৰাজৰ হাতলৈ যায় । দবংৰাজ্যৰ
 বজাসকলৰ অধঃপতনৰ বুজা আনন্দন কাৰলে দেখা যাব
 যে, গৃহকন্দল, ধন্যপ্ৰদণ্ডা, যুদ্ধ বিত্তাৰ চৰ্চা নোহোৱাই
 তেওঁলোকৰ ৰাজ্য ধংশৰ মূলকাৰণ । এহাতে শাস্তি
 বিত্তাৰ চৰ্চা যেনেকৈ কৰিছিল আনহাতে অদ্য নিশ্চয়
 চৰ্চা তেনেকৈ ত্যাগ কৰিছিল । সদাগ ৰাজসভাত
 দৰ্শন বিদ্যান গুণান, ভাগৱত আদি শাস্ত্ৰস্বৰূপে
 স্তান থাকি থাকি মন উদাস ভাৱত পূৰ্ণ হৈ ক্ৰীতক স্মৃতিভাৱে
 উদাসীন হৈছিল । গৃহকন্দল হৈ এক ৰাজ্যখিনিৰে অনেক
 ভাগত ভাগ হৈ বহু বহু হৈছিল ।

দবংৰাজ্য সকলৰ দিনত হিন্দু বিবেচনাত অসমীয়া
 হিন্দু ধৰ্ম্মস্বৰূপে বহু উন্নত হয় । মঙ্গলদেও
 প্ৰাতঃপুজা আদিৰে থকা পুজা পালনাদি শুভাৰ বিধি
 আদি মণ্ডলাদি বচনাকৰা বলা কৌশলাদি দেখিলে তাক

অনুমান কৰিব পাৰি। তেওঁলোকৰ প্ৰতিজন বজাই তেওঁলোকৰ ৰাজত্ব কাল ডোখৰ এই বিলাক চিন্তা কৰিয়েই কটাইছিল। তাৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ আত্মশক্তিৰ ওপৰত বিশ্বাস্তোন হৈ ঘোৰ ভাগ্যবাদী আৰু সকলো তেওঁলোকৰ উপাশ্ৰু দেৱদেৱীয়ে দিব বুলি ভাবি সকলো শক্তি দেৱদেৱীৰ পুছাতে বায় কৰিছিল। শেষত গৈ তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ পূৰ্বপুৰুষ সকলৰ যুদ্ধৰ অস্ত্ৰ দত্তবোয়াল বিলাক পুজাৰ মহ ছাগলী কটা কামতহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল গৈ। দৰঙ্গীৰাজকুমাৰ সকলৰ দ্বৰত এতিয়াও সেই অস্ত্ৰ বিলাক আছে, আৰু তাৰে পুজাত মহ ছাগলী কাটে।

বজা সকল দুৰ্বল হৈ আহিলত তেওঁলোকৰ ৰাজ্যৰ একোটি অংশ দৰংৰাজ্যৰ উত্তৰে থকা পৰ্ব্বতীয়া জাতি ভোট, ডফলাইতে নিজ নিজ ৰাজ্যৰ ভিতৰুৱা কৰি ললে। এতিয়াও মঙ্গলদৈ মহকুমাৰ ভিতৰৰ উত্তৰ অঞ্চলৰ ঠাই বিলাকৰ কিছুমান ঠাইৰ বাবে গৱৰ্ণমেণ্টৰ পৰা ভোট বিলাকে পচা নিয়ে। ইৰাংজ গৱৰ্ণমেণ্টৰ হাতলৈ সেই ঠাই বিলাক অহাৰ পূৰ্বে ভোট আৰু ডফলাবিলাকে সেই ঠাইৰ অধিবাসী বিলাকৰ ওপৰত সময়ে সময়ে অত্যাচাৰ কাৰাছিল। আৰু এই অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি সেই ঠাইৰ মানুহ বিলাকে একমুঠ হৈ সিহঁতৰ অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰিছিল। এইদৰে কলাইগাওঁ নৌজাৰ

ভিতৰত থকা বগ ধলিত, আৰু টাংলা ষ্টেচনৰ পৰা ৪ মাইল উত্তৰে থকা ডফলাকাটাৰ ভোট আৰু ডফলাৰ লগত প্ৰজাই যুদ্ধ কৰিছিল।

(৭)

মঙ্গলদৈৰ সাহিত্য-বুৰঞ্জীত উল্লেখ কৰিব লগীয়া আৰু কেইটিমান ঠাই আছে তাৰ ভিতৰত আহোমকাটা, মোগলবেছা, পথৰঘাট প্ৰধান।

আহোমকাটা:—হিন্দুঘোণা মৌজাৰ ভিতৰৰ এখনি পথাৰ। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ এটা মৰা সূঁতৰ ওচৰত। ইয়াৰ নামৰ ওপৰত আৰু ঠাইৰ বিস্তাৰত ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অনুমান হয় ইয়াত আহোমৰ লগত দুছলমানৰ যুদ্ধ হৈছিল।

মোগলবেছা—ই কলাহগাওঁ মৌজাৰ ভিতৰৰ ঠাই। বৰ্তমান হয়ৰ বহুতো অংশ হাব জঙ্ঘলেৰে পাৰ্শ্বপূৰ্ণ। শুনা যায় ইয়াত বোলে কোচ আৰু মোগলৰ ভিতৰত হোৱা যুদ্ধত ষা বিলাক মোগল বন্দা হৈছিল, সেইবিলাকক বেছা হৈছিল। হাবিব মাজত কিছুমান লোৰ খুণ্ডা পোটা আছে বুলি চীকাৰী বিলাকে কয়।

পথৰঘাট—বয়নাকুছি মৌজাৰ ভিতৰত। ই আজি কালিও মঙ্গলদৈৰ ভিতৰত এখন প্ৰধান ঠাই। আগেয়ে ইয়াত তহচিল আফচ আছিল। এতিয়া লোকল বোৰ্ডৰ ডাক বজলা, এখনি প্ৰাইমাৰী ও এখনি মাইনৰ

স্থল, এটি নামমাত্র ডাকঘৰ, এখন সপ্তাহত এদিনকৈ
 বহা লোকল বোর্ডৰ ডাক থকা হাট আছে। এই
 ঠাংৰ হাঁতহাস বৰ দুখ লগা। ইং ১৮৯৪ খৃঃ যেতিয়া
 মিঃ ডাব্লিউ ই হৰ্ডাৰ্ড চ'ফ কামিচনাৰ, মিঃ এণ্ডাৰচন দৰং
 জিলাৰ ডেপুটি কামিচনাৰ, মিঃ বেমচন মঙ্গলদৈ মহকুমাধি-
 পতি থাকে সেই সময়ত ঠাংত এটি ঘটনা হৈছিল।
 চৰকাৰী বিষয়ে সকলে বিদ্ৰোহ, আৰু আসাম বুৰঞ্জী
 লিখকে যাক বণ বুলি বুৰঞ্জীত ঠাই দিছে। আসামৰ
 ভিতৰত তসময়ী প্ৰজাই বৃটিচ গবৰ্ণমেণ্টৰ মতৰ বিৰুদ্ধে
 প্ৰতিবাদ কৰি হাততেই প্ৰথমে, আৰু এতিয়া শেহত
 বৃটিচৰ পৰাক্ৰমী চপাহাৰ বন্দুকৰ গুলীত প্ৰাণ দিছিল।
 এই ঘটনাৰ মূল কাৰণ আছিল মাটি পিয়ন নকৰাকে
 আগত কৈ ভূতপাতকৈ খাজনাৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰাত
 প্ৰজাই আপত্তি কৰি মাঘ মাহে খাজনা নিাদয়াকৈ
 থকা। পঞ্চমঘাটলৈ জিলাৰ বৰ চাহাব মিঃ এণ্ডাৰচন
 আহিব, মঙ্গলদৈ মহকুমাৰ অন্তৰ্গত সকলো ঠাইৰ মানুহে
 এই সংবাদ পায়, খাজনা বেছি নক'ব বুলি খাজনাৰ
 হাৰতে খাজনা এতিয়াহে আদাহ কৰি লোক বুলি আপত্তি
 জনাবলৈ আহিছিল। জিলাৰ বৰ চাহাব ১২ জন মঙ্গল
 চপাহী, মহকুমাধিপতি, প্ৰাচ চাহাবে সৈতে মানুহক
 আপত্তি কাৰবল হাক দিবলৈ আহিছিল। ছপৰীয়া সময়ত
 সকলো ঠাইৰ পৰা মানুহ আহি গোট খালত, সকলো

মানুহে হৃদয়নি দি বজাক অশীর্ষক কৰি গৈ বৰ চাহাবক
 প্ৰণাম জনাই আপত্তি কৰিলে। মানুহ কম পক্ষেও এও
 হেজ্জাবৰ কম হোৱা নাছিল। পিচৰ মানুহ বিলাকে
 আগৰ মানুহ বিলাকক ঠে'ল বৰ চাহাবক দৰ্শন কৰি
 আপত্তি জনাতলৈ গৈছিল। মানুহ বিলাকৰ এনে হেচা
 হেচি ঠেলাঠে'ল দেখি মানুহ বিলাকক আঁতৰ কাবলৈ
 চিপাহী সকলক আদেশ কৰিলে। চিপাহীয়ে মানুহ
 বিলাকক তাৰ পৰা আঁতৰ হুগলি ছকুম দিলে। কিন্তু
 পিচৰ মানুহে আগৰ মানুহ বিলাকক এনেকৈ ঠে'ল
 নিছিল যে আগৰ মানুহখন অনেক যত্ন কাবও আঁতৰ
 হব নোৱাৰিলে। পলম হোৱা বাবে চিপাহীয়ে, মানুহ
 বিলাকক গাতকাঁই বন্ধুকৰ সূন্দাৰে গুলিয়াই আঁতৰ কৰিলে
 হেচা দিলে। কিন্তু পিচৰ মানুহাখানয়ে ভোতকাও আগলৈ
 হোচ গৈছে আৰু, আৰু আগৰ মানুহবোৰ কোনো
 মতেই আঁতৰ হব পৰা নাছিল। এইদৰে ত্ৰয়োকাণৰ ঠে'ল
 হেচি ৩০.৫ ৩৩ ৫০৫০ ৫২০ হুগলি কৰা বুলি
 ওপৰালাব হুগলিতে মানুহৰ গালে গুলি এৰি দিলে।
 যিবলাকৰ গাত গুলি পাৰাছিল, সেই বিলাক তাতে
 পাৰ পাৰ মাৰল। যি বিলাকৰ কোনো মতে আঁতৰ
 হব পৰা শক্তি আছিল, সেইবিলাক আঁতৰ হ'ল।
 বিশেষত বলহীন বুঢ়া বেমাৰী আদি বহুতো
 মানুহ আগতে গুলি পাৰ অনেক মানুহ মৰা দেখিও

আঁতৰ হ'লৈ সমৰ্থ নহল। আৰু বেচাৰোঁহঁতেও গুলিৰ
 প্ৰাণদান দিলে। কিছুমান মৰিল, কিছুমান আঘাত হৈ
 তাতে পৰি থাকিল কিছুমান পলাই প্ৰাণৰক্ষা কৰিলে।
 যি বিলাক আঘাত হৈ তাতে পৰি থাকিল সেইবোৰক
 মজলদহৈলৈ স্থানান্তৰ কৰা হ'ল আৰু চিকিৎসাৰ পিচত
 আৰোগ্য হোৱাত জৰিয়না আৰু ফাটক খটুৱাই এৰি
 দিয়া হ'ল। শুনা যায় মুঠতে ১৪০ জনমান মানুহ পৰক
 ঘাটত মৰিল। চিপাহী সকল গাৰ্ভলৈ গৈ গাৰ্ভৰ মানুহৰ
 ঘৰ ছুৱাৰ লুটি হাহ, পাব, সুবগী, ছাগলী, মিঠাটেঙা,
 কুহিয়াৰ, নাৰিকল আদি আনি খাবলৈ ধৰিলে। পিচদিনা
 পুৱাই ৫০ পঞ্চাশজন অস্বাৰোহী বিলাতী চাহাব চিপাহী
 আহি পথকঘাট পালেহি। ৬চৰৰ গাৰ্ভৰ মানুহ ঘৰ
 এৰি আঁতৰ হ'ল। বৰচাহাব মহকুমাখপাত হিন্দুঘোপাৰ
 ডাক বালোত গৈ খাওনা আদায় কাৰবলৈ ধৰিলে।
 গাঁৱেগাঁৱে পুলচ গৈ ঘৰ গাত গুলি পাবছে তাকে
 ধৰি নি ফাটেকত দিলে। কোনো কোনো সুবৰী
 সন্ধান্ত মানুহক ধৰি নি স্পিচয়েল কানষ্টবল পাত ডাক
 বলাত প্ৰেৰী নিযুক্ত কৰিলে। এইদৰে প্ৰায় এমাহ
 চলাছিল। এইখানতে কোনো উচিত যে, কোনো কোনো
 মানুহৰ মুখে শুনা যায় চিপাহীয়ে মানুহক সন্ধানবে
 খোচাত আৰু বন্দুকৰে খাওঁৱাত মানুহে চিপাহীকো
 কোঁৱাৰ আৰু তাৰ পিচতহে চিপাহীয়ে গুলি দিয়ে।

কিন্তু স্তম্ভৰ বিষয় মানুহৰ দ্বাৰা এজনো চৰকাৰী কৰ্মচাৰী
কিন্থা চিপাণীৰ অলপো আঘাত হোৱা নাছিল । এই ঘটনা
ষিদৰে মানুহৰ মুখে শুনা গৈছে সেই দৰে বৰ্ণনা কৰা হৈছে ।
ঠগৰ লিখিত বিৱৰণ একো প্ৰজ্ঞাসাধাৰণৰ জাতত নাই ।
শুনাযায় ৮ধৰুৱায়ফনী নামে এজন মহলমান মানুহে
এই ঘটনাৰ বিৱৰণ পঢ়াকাৰে বচনা কৰি গাওঁৰ হিন্দু
ভাৱৰীয়াক গ'বলৈ দিছিল । সেই বৰ্ণনাত প্ৰকৃত বিৱৰণ
আছিল । কিন্তু তাৰ পিচত বোলে এনে জনবৰ ওলাল
যদি ভাৱৰীয়াই এনেকৈ পথকবাটৰ বণ গাই, তেন্তে
ধৰি নি ফাটেকত দিব । তেতিয়াৰ পৰা পথকবাটৰ
বণৰ আলোচনা আৰু বৰ্ণনা সমাজৰ মানুহৰ মাজত নোহোৱাকৈ
হ'ল । আজি চকুৰো বছৰ পূৰ্ণৰ ঘটনা । এই ঘটনা
হ'ল শুনা মতে বৰ্ণনা দিয়া হ'ল । পাঠক সকলে বৎ,
বিদ্ৰোহ, হত্যাকাণ্ড বি বোলে বোলক ।

(৮)

এতিয়া মঙ্গলদৈৰ বৰ্তমান স্বাস্থ্য-সমাজ ধৰ্মভাৱে চমু
আভাস পাঠকক জানিবলৈ দিবৰ আৱশ্যক অমুভৱ
কৰিলোঁ । বৰ্তমান মঙ্গলদৈৰ স্বাস্থ্য আসামৰ জিতবত
আটাইত কৈ বেয়া । বাবো নাহে ইয়াত হাইজা বসন্ত
আদি মহামাৰী থাকে । ম্যালেৰিয়া, কলাজ্বৰৰ প্ৰভাৱো
কম নহয় । তাত বাদেও আজি কালি বিদেশৰ পৰা
নতুন নতুন ৰেমাৰ প্ৰবেশ কৰিছেহি ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

(৫৪)

মঙ্গলদৈৰ সমাজৰ বিলুপ্তি ঠেক আৰু বান্ধ কটকটিয়া অৰ্থচ উদ্ধাৰ আৰু শবল । ইয়াৰ হিন্দু মুছলমানৰ ভিতৰত ঋ মিলাপ্ৰীতি আছে । মঙ্গলদৈৰ সমাজৰ প্ৰচলিত নীতি নিয়ম আসামৰ আন ঠাইৰ সমাজৰ লগত বহুত বিষয়ত অমিল দেখা যায় । মঙ্গলদৈৰ মানুহ ধৰ্ম্মভোক । অৰ্থচ শবল আৰু উদ্ধাৰ । কোনো সম্প্ৰদায় বিশেষৰ ভিতৰত বিবাদ নাট । হিন্দু, মুছলমান, বৌদ্ধ খৃষ্টান আটাই ধৰ্ম্মৰে মানুহ একে গাওঁত মিলাপ্ৰীতিৰে বাস কৰিছে । উৎসৱ মঙ্গলদৈৰ প্ৰায় গাওঁতে বহাগমাচ জুৰি দৌল নামে এটি উৎসৱ হয় । তাৰ দেশী বিদেশী বস্ত্ৰৰ বেছা কিনা কৰিবলৈ মেলা হয় । তাৰ বাদেও ভাৰ আহিনৰ সংক্ৰান্তিত খটবা সত্ৰত, আহিন কাতিৰ সংক্ৰান্তিত ধেবানন্দ সত্ৰত পঁতা আৰু মঠনা নামে উৎসৱ প্ৰতি বহুবে হয় । তাতো এদিন মেলা হয় ।

মঙ্গলদৈৰ পুৰণি সভ্যতা বৰ্ণনা কৰা হ'ল । বৰ্ত্তমান পাশ্চাত্য সভ্যতাত মঙ্গলদৈ আটাইতকৈ পিচত । নব্য শিক্ষিতৰ সংখ্যা খুব কম । সৰ্বসাধাৰণ মানুহ বিলাক শবল আৰু হোজ; ১৯২১ চনত দেশব্যাপি হোৱা অমঙ্গলোগ আন্দোলনত মঙ্গলদৈ আসামৰ পূৰ্বপ্ৰান্ত অধিকাৰ কৰিছিল । ১৯২২চনৰ প্ৰথমে আইন অমান্য আন্দোলনতো পিচপৰা নাই । ১৯৩৪ ইং চনতে মঙ্গলদৈত প্ৰাদেশিক মণ্ডল কাননগুহ সান্মলন, আসাম সাহিত্য সভা, আসম শিক্ষক সান্মলন বহে । বৰ্ত্তমান মঙ্গলদৈৰ সভ্যতা বহুত পিচত । ভাৱনাত উন্নয়নৰ হাতত ।

— সমাপ্ত —

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)

777010